A BUDAPESTI ÁG. HITV. EVANG.

FŐGYMNASIUM

ÉRTESITŐJE

AZ 1891/92-IKI ISKOLAI ÉVRŐL.

KÖZZÉTESZI

BÖHM KÁROLY

E. I. IGAZGATÓ.

BUDAPEST,

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA

1892.

REV 98

REV 2010

TARTALOM.

		Lap
1.	A szeretetről. Irta Böhm Károly	1—24
2.	Évi jelentés	25—31
3.	A tanárok névsora	32
4.	A tanárok irodalmi működése 1891/92-ben	33
5.	Tananyag és tankönyvek osztályonként	34—41
6.	A főgymnasiumi tanulók száma és névsora	42—47
7.	Tanszerek. I. Könyvtár	48—51
	II. Természetrajzi gyüjtemény	51
8.	Egyletek (Arany János-kör, segélyző-egyesület, dal- és zeneegyesület, ifjusági könyvtár)	52—54
9.	Kimutatás az 1891/92-diki érettségi vizsgálatokról	55
10.	Figyelmeztetés	55

ORSZÁGOS PEDAGÓGIAI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM

A SZERETETRŐL.*

59. A szellemi élet egyik legbonyolultabb öntudatos nyilvánulása az, a melyet *szeretet* neve alatt mindenki ismerni vél. Ezen szó hallatára ugyanis mindenki bizonyos összetett kedélyállapotot képzel, melyet szeretetnek nyilvánít; hanem a mikor ezen állapotnak analysisét kérjük, nemcsak a közember, hanem maga a lélektan is zavarba jöhet. Annyi mindenfélét szeretünk, hogy ezen nevezetes lelki állapot mindenkiben más színezettel, ha szabad mondanom: mellékízzel lép fel; s azért, mielőtt taglalásába bocsátkoznánk, a szeretet körét egész határozottan meg kell vonni, nehogy oda nem tartozó részleteket is belekeverjünk.

A szeretet köréből mindenekelőtt *a nemi szerelem* sajátságos complexusát ki kell zárni. Mint külön idegpályával biró hatalom a nemi ösztön az emberi szervezet fundamentalis alkotó tényezői között foglal helyet s a mit nemi szerelemnek nevezünk, nem egyéb, mint ezen ösztön hiánya és kielégítése közt hintázó állapot, melyet a vágyak és szenvedélyek csoportjába kell beosztani. A mennyiben pedig szeretet, annyiban csak specialis esete egy sokkal tágabb körű tüneménynek, melyben az étel-ital, mozgás, látás stb. szeretete egyenrangú állapotokként szerepelnek.

Hasonlóképen óvakodni kell attól, hogy a szeretetet a *vágyással* és *epedéssel* összezavarjuk, a mint a közönséges életben igen gyakran történik. Az állat szereti az ételt, a mozgást, a gyermek szereti pl. a tejet, az ifju az ábrándozást; szeretünk inni, enni, sétálni, olvasni. Mindezekben az van implicite mondva, hogy ezekre vágyunk, a gyermek a tej, az ifju az ideál, a férfi a pénz, az öreg a hatalom és nyugalom után. Mindaz azonban, a mi a

* Mutatvány szerzőnek sajtó alatt levő művéből, mely: *A szellem élete* névvel fog megjelenni s *Az ember és világa* cz. rendszeres munkának (1883) 2-dik kötetét képezi.

vágy körébe tartozik, a szeretettől gondosan elkülönítendő; a szeretet nem tartozik a vágy és akarat körébe, bár vágyra és akaratra késztetni képes, ha t. i. a szeretett *tárgy hiánya* lép öntudatunkba. Még keskenyebb azon mesgye, mely az indulatokat és a szeretetet egymástól elválasztja. Rendesen * az indulatok közé számítják, s a kielégíttetlen szerelem hevessége ezen osztályozást bizonyos fokig indokoltnak láttatja, habár a heves lázasságban már nem a szeretet, hanem a vágy éhessége játszsza a főszerepet. S mégis ezen tünemények lényeges vonásokban különböznek. Az indulatban ugyanis mindig vagy a depressio vagy az explosio phasisa észlelhető; a szeretetben azonban sem depressio, sem explosio nincsen; a szeretet a juste milieu, az egyensúly kifejezése,** mely átvezethet ugyan félelembe és vitézségbe is, hanem maga sem az egyikké, sem a másikká át nem alakulhat. Épen ezen önelégedettség, a mely a szeretetnek boldogságát alkotja, képezi azon válaszfalat, mely a szeretet és vágy között is emelkedik; mert míg a vágynak jellemzője a magától elkivánkozás, addig a szeretet jellemzője a positiv önelégedettség, a megnyugvás, a békeség aranyfénye — elannyira, hogy a békeszeretet merő pleonasmus, levén *a szeretet mindig a békének szeretete, a béke igenlése és boldogsága.*

A szeretet ennélfogva nem ösztön, nem indulat, nem vágy, nem akarat, hanem *érzés.* A mennyiben pedig az érzés az önállítás módosulása (v. ö. 52. §.), annyiban a szeretet vagy a kínok vagy az élvek, vagy az öntudat közönyös tüneményei közé tartozhatnék. Ámde a szeretet sem a kínokhoz, sem a közönyös állapotokhoz nem tartozik; a leghatározottabban ki van benne fejlődve az élv vonása, annyira hogy «boldogtalan szerelemről» szólhatunk ugyan (mert ezen «szerelem» az ösztön kínszenvedésével ki van merítve), de «boldogtalan szeretetről» szólani ellenmondás, lévén a szeretet a boldogság permanentiája. Épen azért a szeretet az élv κατ' ἐξοχήν és direct élv a szereteten kívül nem is létezik. Mert az élv nemcsak az én egyszerű önvisszaszer-

* Magam is teszem (*Lélektan* 32. §.), hanem pusztán didaktikai szükségből.

** Aequa mens, Hor. Spinoza. *Eth. V. prop. 36. schol.* így nyilatkozik: «ex his clare intelligimus, *qua in re salus nostra seu beatitudo seu libertas* consistit, nempe in constanti et æterno erga Deum amore, sive in amore Dei erga homines (mert nála «amor Dei erga homines et mentis erga Deum amor intellectualis unum et idem sunt» u. o. prop. 36. coroll.)

zése — a mi az egyszerü öntudat lényege, — hanem az öntét* tényleges gyarapodása is (53. §.); s épen ezen tényleges gyarapodásra és szaporulatra utaltatunk, mikor a szeretet csiráját keressük.

A lélektani elemzés ennélfogva egészen más irányba mutat, mint a melyben a közember a szeretetet keresi. A szeretet nem tartozik az ösztönök és indulatok köréhez; ott csak a kínos hiánynak és az önmegfeledkező élvnek van helye. Minthogy azonban a szeretet élvérzet, az élv pedig az én és az öntét gyarapodásának tudata, — azért a szeretet magyarázatát is ezen előzményekből kell meríteni. Már pedig az élvnek első forrása a kielégedés, mely az ösztön hiányának megszüntével áll elő s az ösztön tényleges gyarapodását jelenti. *A szeretet csiráját azért a kielégedésben kell keresnünk.*

A kielégedésnek azonban (mint a 17. §-ban fejtegettük) két oldala van; az objectiv, ösztöni, és a subjectiv, öntudatos, kielégedés. A szeretetben is mindkettőnek kell előfordulnia: az ösztönnek úgy, mint az öntudatnak, ki kell elégednie s egymásba összeolvadnia, hogy a szeretet egyensúlya előállhasson. Mert a hiány az én megszorítását s annyiban a szeretet nyugalmának fogyását okozza. Az ösztön kielégedése tehát a szeretet előfeltétele; ha amaz nincs meg, a szeretet vágygyá vagy indulattá fajul, de szeretetül többé nem marad.

Ezt tartván szem előtt, könnyen belátható, hogy a szeretet nem kész affectus, sem pedig külön természeti adomány, hanem fokról-fokra növekedő, tökéletesedő, erősödő s bel- és külterjedelmileg terjeszkedő lelki állapot. A szeretet ezen természetét semmi sem képes teljesebb világításba helyezni, mint a szeretet genesisének ismerete s fejlésének fokonkénti követése. Művünk terjedelme és iránya nem engedi, hogy itt oly munkát végezzünk, a mely alapos monographiának nehéz teendője. Azonban a fővonásokban csekély terünkre is összeszorítható ezen, mindenki előtt különben is ismeretes, fejlődés veleje.

A gyermeki lélek egyik fogyatékosságát abban jeleztük (56. §), hogy szeretet benne nincsen. Perez ezen általa is észlelt hiányt

** Az «*öntét*» neve alatt a valóságot értjük, a mennyiben neki örök létet és tartalmi tagoltságot tulajdonítunk; mint ilyené egész élete önkifejlés, melyben mindig csak az öntét *belső tartalma* nyilvánul. Az öntét ezen kifejlő erőit *ösztönöknek* (Trieb) nevezzük.

azzal magyarázza, hogy a gyermeknek nincsenek szenvedélyei,* miből világos, hogy ő a szeretetet szenvedélynek (passion) veszi, mely, nézete szerint, csak a felnőttekben észlelhető. Ha azonban már a 10 hónaposban is el kell ismernie a «sympathie humaine» jeleit, akkor világos, hogy a szeretet fogalmát másként érti, mint mi s azért azt ezen korban nem is lelheti. A gyermekben csakugyan a szeretetnek azon foka nem észlelhető, melyet mint öntudatos ragaszkodást, szabad csatlakozást és a jótetemények hálás viszonzását ismerjük; hanem a sympathia tényei, melyek kivált reflexmozdulatokban (a nevető szem kifejezésteljes pillantása, a kezecske felénk nyujtása, víg kapálózás stb.) nyernek kifejezést, valamint egyéb észleletek kétségtelenné teszik, hogy törmelékes és kezdetleges alakban a szeretet már a kisdedekben is előfordul. A gyermek ugyanis bizonyos tevékenységgel kivánságait kielégítheti, azaz magát érvényesítheti, állíthatja; s a mennyi irányban érvényesül, annyiban sugárzik szét szeretete, mint az önállitás öntudatos élve. E szerint a gyermek szereti a puha, száraz, meleg fekvőhelyet, melyben bőrérzéke kielégszik; szereti a tejet, mely éhségét csillapítja, — a szelid hangokat, melyek hallását kellemesen foglalkoztatják; — a mérsékelt fényt és élénk színeket; — szereti játékszereit, melyekkel kivált mozgató ösztöne kielégszik; — szereti az állatokat (Perez), melyek jelentő ösztönét s kiváncsiságát felköltik; — szereti az embereket, kiknek puha, meleg tapintása, mosolya, lágyan enyelgő hangja érzékeit kielégítő munkásságra késztetik. Szóval a gyermek sokfélét szeret, a miben vágyai kielégedést találnak; hanem szeretetének egy nagy hiánya van: szeszélyes, megfontolatlan, az ösztönöktől függő; — nem annyira az énnek nyugalma ez, mint inkább az ösztönök élvezete. És mégis, minden fogyatkozásai mellett, a szeretet ezen primitiv formáiban kell azon csirát látnunk, melyből idővel a szeretet tekintélyes koronája kifejlődik. Ugyanis mit jelent a gyermek lelkében ezen szeretet? A gyermek ösztöneinek gyors fejlése és épen oly gyors restitutiója miatt szeretete mindig a vágynak jellegével bír, nyugtalan és szeszélyes, hirtelen változó s tárgyait folyton cserélő. De azért valamennyi változásaiban *egy* vonás állandóan megmarad: az *énnek nyugalma, melylyel alkotásaiba elmélyed,* azaz az én terjeszkedése az ösztönök rendszerébe. Ezen akadálytalan beleterjeszkedésének élve az, a mi

* Perez P. Les trois prémières années. de l'enfante. 90. l.

a gyermeknél szeretetnek nevezhető. Az ösztönök objectiv kielégedésébe való ezen gyanútlan belemerülés, még akkor is, a mikor ezen elmélyedés folytán határozott szenvedések érik, — ez teszi a gyermeki szeretetet oly megindítóvá és gyanutlansága miatt *őszintévé*. Az őszinte, önmegfeledkező és gyanutlan nyugalom, melylyel élvezeteinek él, — ezen önelégedettség a gyermek szeretete, melyet még semmi utógondolat, fenyítés vagy dicséret legyen bár, nem zavar. A gyermek tehát ott és akkor szeret, a mikor fennakadás nélkül élvezettel, azaz ösztöni gyarapodással, érvényesítheti magát, önállítása erejét.

A gyermek fejlődésével szeretetének terjedelme is változáson megy át. Igaz, hogy még mindig az éltető és mozgató ösztönökre esik a fősúly: evés és mozgás legkedvesebb foglalkozásai. De e mellett az érzéki ösztönök működése is tökéletesedik s ezek indítása folytán a jelentő ösztön is kezdi adalékait szolgáltatni öntudatos életéhez. A gyermek, négy éves korától fogva, a tárgyak jelentéseit kezdi kapcsolni; bár fogalmi körének korlátoltsága miatt gondolatai világában is kivált a mozgás (az utazás fajai, vasutak, hajók, — továbbá vadászat, katonásdi, s több ilyen) és az étkezés köréhez tartozó gondolatok állanak előtérben. Hanem ezen körön belől a legönkényesebb kapcsolatokat is létesíti, a minek tanubizonysága azon áhitat, melylyel phantasiája a mesék honában szeret vándorolgatni; miért is a gyermeki lélek teljes félreértésére vall némely «modernek» azon követelése, hogy a gyermeket a reális világba minél előbb kellene bevezetni. Hagyjátok a gyermekeknek képzelt egük boldogságát! semmi földi öröm ezzel fel nem ér s kegyetlenség volna apró embertársaink iránt, ha a földi élet nyomoruságának valóságába ideje előtt ridegen betaszítanók. A szeretet nélkül felnőtt árvák igen korán tudják meg, mit jelent voltaképen az emberi élet állítólagos boldogsága!

A szeretet további fejlődése ezentúl két ösztön folytonos erősbodésétől függ. Az egyik a serdülés korában, meg nem értett nyugtalanságával, homályos vágyakozásra ragadja s, rajongó epedéssel töltve el a fiatal lélek öntudatát, alter ego keresésére készteti. Innen erednek a fiúk közötti barátságok, melyek ép oly hamar köttetnek, mint felbomlanak, valamint a tavaszi eső hirtelen felszárad; innen azon szerelmes kábultságok is, melyek a serdülő fiúkban és leányokban, a jelentőség tudata nélkül, támadnak, s egyiket is, másikat is naiv ügyetlenségekre késztetik. Hanem ezen

homályos epedés mellett, mely lehetetlen ideálok megalkotására ösztönöz, párhuzamosan halad (kivált a fiúknál) a jelentő ösztönnek fejlődése vagy az értelemnek megerősödése. A személyi ideálok mellett a dolgok örök önjelentése is kezd kidomborodni, s habár tagadhatatlan, hogy a fent jelzett nyugtalan epedés az ifjakban mélyre ható változásokat idéz elő, — ép oly tagadhatatlan, hogy normális fejlődés és kivált észszerű nevelés mellett amaz éretlen sovárgás háttérbe szorul s (a fiúknál) előtérbe lép a művészet és tudomány boldogító szeretete. A nagykoruak társasága által idő előtt meg nem érlelt ifjakban ily módon a szeretetnek egy nemesebb alakja foglal helyet, mely a köznapi hajsza utálatos alacsonyságából kiemeli s neki minden körülmények között refugiumul szolgálni alkalmas, — a művészet és tudomány magasztos ideáljai iránti lelkesedés, a melynek élni örömnek, melyekért fáradni dicsőségnek, melyekért szenvedni martyrszerű kéjnek tekinti a romlatlan lelkületű ifjú. Ebben találja örömét, megnyugvását, — ezt *szereti* igazán, míg a többi után csak eped és vágyik, a többiért szenved és, sokszor irigykedve az általa boldogabbaknak véltekre, gyötri magát. Jaj annak az ifjúnak, kinek ezen soha el nem hervadó, örök ifju, teljesen soha át nem érthető, titokteljes szeretője nincsen! élte viharos napjaiban nem lesz neki azon kikötője, hol megnyugodhatnék s vágyai rabjaként lép a férfikorba, hol szerencsétlen sovárgása folytonos csalódások és kínok martalékává teszi.

A ferfiunál a szeretet jellege ujra változik. Összes ösztönei teljes fejlettségének alapján megalkotja a világát s gondolkodásával felismerte azon jelentést, melylyel személyére nézve a világ tárgyai bírnak. Élete most két irányban fejlik tovább: egyfelől a világi tárgyak közti összefüggést kutatja, másfelől az összefüggő lánczolatot maga czéljaira felhasználni vagyis e lánczolatba a maga akaratát okozó tagul beilleszteni iparkodik. Az ifju feltalálhat ugyan uj jelentéseket elméjének élénksége alapján, hanem csak a férfi higgadt megfontolása dönt a felett, e jelentések közül melyiket illeti meg a főszerep? A kik mint vágyak és szenvedélyek martalékai léptek át a férfikor küszöbén, azok az ösztönkielégítés eszközei után kapnak: asszony, pénz, dicsőség, hatalom után, melyek mind csak folyton megujuló vágyak és szenvedélyek lecsillapítására szolgálnak. Hány ilyen szerencsétlennel találkozunk a mi korunk családi ziláltságában, midőn sokszor oly emberek nevel-

nek fel gyermekeket, kiknek sem physikai, sem moralis önmegtartóztatásuk nincsen, hogy a jövő reményét az élet áldáz küzdelmeire kellően felszerelhessék! Korunk e szeretet nélküli vakokat, kik szerencsétlenségre, mert folytonos elégedetlenségre s kapaszkodásra vannak prædestinálva, (az idegen «Streber» név alatt) sajnos, bőségesen ismerheti.* Czéljok nincsen, s mégis és épen azért mindent eszköznek tekintenek; nem önzők ők, a szó nemes értelmében, hanem aljas önzők, kiknek a pillanatnyi hiány arra szolgál ingerül, hogy jellemtelen reflexmozdulatokkal nemcsak a maguk, hanem még a jövő nemzedék nyugalmát és boldogságát is megrontsák. Mert van nemes önzés is; azon önzés, mely az egyén lényegét és czélját eszmei tartalmában keresi s ennek állításában magát, mint öntudatos öntétet állítja. Hanem az utóbbit átlengi a *szeretet;* az előbbit át a vágy és a gyűlölet szenvedélyes láza.

A megelégedettségben rejlik a jellemnek súlypontja. Az önmagában megállapodottság pedig a szeretet jellemzője; s ha az erkölcsi jellemben ilyen állandó magot feltételezünk és követelünk, akkor az másban nem kereshető, mint épen azon complexusban, melybe az öntét, mint természetes pótlékába, belemerül, s melynek állításában ennélfogva teljes elégedettségét nyeri. Az egyénnek állandó pótlékaiba való ezen elmélyedését, a nyugalmat, mely ezzel karöltve jár, ezt nevezzük a férfiu szeretetének. Távol van az a pillanatnyi szeszély sugalmazásától, távol az ösztön vadságától is; mint a felhőtlen égről a nap sugarai, úgy terjed el a szeretet nyugodt fényáradata a férfiu összes gondolatain és tettein.

Az öreg kor, mely alkotásokra tekinthet vissza, a szeretet természetes örököse. Az okos öreg, tevékenysége határán elérkezve, keveset kiván, mert keveset remélhet s jelentő ösztönének fejlettsége alapján legjobban és legbiztosabban képes megitélni, hogy a jelenségek rá és másokra miféle eredményekkel lehetnek. Azért tevékenysége, ámbár súlypontja kizárólag egyéniségébe esik, — minthogy a jelentő ösztön objectiv természete prædominál,

* Ezekre vonatkozik a Pâtaliputtrai zsinat ezen mondása: «Semmi tűz nem hasonlít a kívánsághoz, semmi fogság nem egyenlő a gyülölettel, semmi tőr a szenvedélylyel, semmi folyam a vágygyal. A tompa egykedvüséggel élők érzéki kéje úgy nő, mint a mályva; és ide-oda szaladnak, gyümölcsöt keresve, mint a majom az erdőben. Ellenben a ki a világon a mérges kívánságot legyőzi, annak fájdalmai elhullanak, mint az esőcseppek a lotosvirágról» (Köppen Fr. *Die Religion des Buddha*).

önzetlenséggé magasztosul. Hanem *alkotásokra* kell visszatekinthetnie, nem *rombolásokra*. Tiberius császár, kinek egész férfikora elmult, a nélkül, hogy valamit alkotott volna, vén korában lett kegyetlen zsarnokká, mert a depressio tovább tartott, semhogy explosiója lassu lehetett volna. Ép oly szerencsétlen öregek lettek volna Nero és Caligula, valamint a Claudiusok családjának egyéb megháborodott tagjai, ha a kegyelmes sors őket s embertársaikat szörnyű éltük folytatásától meg nem kimélte volna. Mily ellentétben áll ezzel az öreg Sokrates, Platon, Aristoteles derültsége, Kant, Spinoza, Goethe, Darwin olymposi nyugalma, melylyel, sine ira et studio, az élet összekuszált szálait türelmesen szétszedni s harmonikus bogba összefogni igyekeztek!

Ha tehát a szeretetnek, az emberi korok szerint különböző, alakjain végig tekintünk, akkor az észlelhető nagy különbözőségben * még sem kerüli el figyelmünket a megegyezés közös vonása. Világos ugyanis, hogy a szeretet jelleme az egyéniség fejlődésével együtt változik; az érzéki egyes képtől kezdve azon legfenségesebb gondolatig, mely a világ széthulló részleteibe egységet s egyensúlyt hozni képes, — végtelen sok tárgya lehet a szeretetnek. Hanem minden fokozaton a szeret jellemzője azon nyugodt megelégedés, melylyel az én tárgyaiba elmélyed s azok vonatkozásait kutatva és megállapítva magát megéli. S minél tökéletesebb és biztosabb azon egyensúly, mely az én és világa közti viszonyban nyilvánul, annál magasabb a szeretet tökéletességének a foka. Mohammed, a kit ösztönei hevessége még öreg korában is kegyetlen indulatosságra ragad, sokkal mélyebb fokán áll a szeretetnek, mint Mózes, kiben a zsidó nép consolidatiója, mint főleg az ő műve, a megelégedettség nagy fokát okozhatta. A szelid lelkü Buddha még mindig a fájdalom súlya alatt görnyed, melyet érző szivében az élő lények szerencsétlensége ébresztett s más menekülést az egyén számára nem ismer, mint az öngyilkossággal egyértelmű lemondást és a Nirvanát. Utólérhetetlen magasságban áll mindnyájok felett Jézus, kinek egész lelke szeretet, nyugalom, boldogság és megelégedés volt, mely a legnehezebb megpróbáltatások perczeiben sem homályosult el. Az ő lelke annálfogva teljes joggal követelhette mindenkitől, ki tanítványa lenni ohajtott, a szeretetet, s az apostol méltán «a leg-

* Már Horatius szépen fejtette ki *De arte poetica* 158—178. v.

főbb parancsnak« (ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή. MÁTÉ, 22, 38.) nevezi a szeretetet (ἀγαπή).

Hanem épen azon körülmény, hogy a szeretet «parancs,» helyes utalást tartalmaz a szeretet természetét illetőleg. Az evést és ivást, a mozgást és gondolkodást, a félelmet és haragot, — nem lehet sem parancsolni, sem tiltani. Megteremnek azok önkényt s minden korlátokon át is törnek. Hogy a szeretetet *parancsolhatjuk*, az azt jelenti, hogy a szeretet: *feladat*, megközelítendő s megvalósítandó *ideál*, vagyis legfőbb alakjában nem természeti adomány, hanem harczban kivivandó *állapot* (ἕξις) s mint ilyen, *erény*.

És épen azért, mert parancs, létesítése a mi önkényünk közreműködésétől is függ. Kezdetleges formái már a gyermekben találhatók; minél bőségesebb tapasztalatokra teszünk szert, annál biztosabban tudjuk, hogy bizonyos cselekedetek szellemi szervezetünk egyensúlyát felbomlasztják s az én önkényessége arra fog igyekezni, hogy ezen bomlasztó tényezőket elejtse, keretéből kizárja, vagyis, hogy a megállapodottság benne minél magasabb foku legyen. Ekképen a szeretet felé, mint ideálja felé, az emberi szellemet már természete is hajtja; benne látja ugyanis azon állapotot kifejezve, melyben az öntét összes tartalma harmonikus egységgé kialakult s ezen fejlett egységet teljes öntudatossággal élvezi. Nyilván való, hogy az öntudat, ezen legfőbb jót felismerve, azt önkényes tevékenysége számára czélul tűzi ki, ideálul, melyet földi életében legalább megközelíteni iparkodik. Ily értelemben a szeretet parancs ugyan, de *nem idegen parancs*, hanem saját szervezetünk ösztönzése tökéletességünk anticipált képe felé, melyet akaratunk szabad elhatározással tartalmává s így életczéllá tesz. A szeretet tehát mint ideál az akarat szabadságát követeli s mondhatni, hogy *az akarat csakis a szeretet által lesz igazán szabaddá*.

Azonban a szeretet fejlődésében nem szabad elnéznünk a második tényezőt sem, mely alakulását létesíti, az ösztönök kielégítését; mert az öntudat állapota az ösztön állapotától függ s a meddig a hiány uralkodik, a megelégedés hiányzik. Minthogy azonban ösztöneink kielégedése többnyire körfolyamatos, azaz a vesztes ösztön saját erejéből nem eszközölhető, azért a szeretet előállásához a hiányok pótlékainak szolgáltatása is kívántatik. Hogy azonban e pótlékokat elnyerhessük, szükséges, hogy az akadályok legyőzhetetlenek ne legyenek; ily legyőzhetetlen akadá-

lyok azonban jelenleg a társadalom gazdasági viszonyaiban állanak az egyessel szemben. Kell tehát, hogy a gazdasági viszonyok úgy alakuljanak, hogy az egyes ember az ösztönök szükséges pótlékát, munkával ugyan, de biztosan megszerezhesse. Az alamizsnaosztogatás azért erkölcstelen palliativum; — szeretetre nem vezet. A szeretet csak azon emberben verhet gyökeret, kinek lehetségessé vált, ösztönei számára biztos pótlékokra szert tenni; a meddig az éhség dühöng, a szeretet szunyad, mert inter arma silent musæ. A keresztyénség legfőbb parancsa tehát csak okszerüen megalkotott és szabályozott gazdasági viszonyok között teljesíthető; a meddig milliók a baromi szükségleteket sem birják kielégíteni, addig szivtelen szemfényvesztés, a szeretet parancsát csak a szegények és nyomorultak részéről, kik rá képtelenek, sürgetni. Nem lehet szeretni, ha az ember vad állat módjára hajszoltatik. A szeretetet tehát nem kell csengő szavakkal ajánlani, hanem megváltó tettekben gyakorolni; szeretet tettek nélkül üres szó s ha a gazdagok a szegényekben a szeretetet csak ilyen szavakkal kivánják felkölteni, akkor még nagyon távol van tőlünk az «isten országa.»

60. A szeretetnek, mint az öntét tökéletes önbirtoklásának, megvalósulásában az ösztönök közül a legfontosabb szerepet a jelentő ösztön játszsza. A tárgyak jelentésének megértésétől függ azok értékének megbecsülése s így az öntudat megnyugvása és boldogsága. A meddig a gondolkodás a tárgyi képek jelentését, okés czél tekintetében, meg nem állapította, addig az ösztönök pillanatnyi változásai és fájdalmai magukkal ragadják az öntudatot s az én sokszor oly tettekben keres kínjától szabadulást, melyek még nagyobb kínokra vezetik. Csak a mikor a gondolkodás a jelentések közti összefüggést megtalálta, akkor áll az én hatalmában, a kielégedés felett határozni s akkor függ önkényétől az irány megválasztása, mely az öntét teljességének kielégedésére vezet. A tökéletes szeretetet a vallás azért a tökéletes ismerethez köti s valamint az istenben a tiszta szeretetet tanítja, úgy tanítja benne a mindentudást és mindenhatóságot is, mely minden hiányt és fogyatkozást magából kizár.

A görögök ethikája azért nem hiába oly nagy súlyt fektet a bölcseségre (σοφία); mert a bölcs, azaz a dolgok lényeges összefüggését ismerő, egyuttal szabad is, felette áll az ösztön tévedéseinek s belátása szerint választ az ösztönök pótlékai között, azon becsük alapján, mely az öntét szervezetében megilleti. A szeretet

tehát a bölcseségben birja alapját s viszont az igazi szabadságnak szülője; a bölcseség a szeretet objectiv megfelelője. Betetőzését azonban a bölcseség csak a szeretetben nyerheti; a míg a szeretet, mint e bölcseség öntudata, szives melegével hozzá nem járúl, a bölcseség csak a gondolatnak ellenmondás nélküli kifejlettségét jelenti, de magára az öntudatra nézve értéktelen obiectivitás.*

A szeretet, ily értelemben felfogva, soha sem nyert oly mélyre ható kifejezést, mint azon vallásban, mely a szeretetet az isten trónjára emelte s imádat tárgyává tette. Jézus erkölcstana a szeretet explicatiója; élete (egyes, talán csak tanítványai által félremagyarázott, eseteket kivéve) örökké való tanuság a mellett, hogy az igaz és tökéletes szeretettől átlengett szellem mily csodálatos áldozatokra képes. Az apostol azért el nem mulaszt egy alkalmat sem, hogy pogány hivei előtt a keresztyénség ezen egészen uj tanát, mint erkölcstana sarkkövét, összes tulajdonságaiban világossá tegye. Az ἀγαπή, a mint ő a görög ἔρως szenvedélyességével szemben (v. ö. Platon «Symposion») nevezte, a teljes megelégedettség fogalmával összeesik s azért mind azon jelzőkkel ruházza fel, melyeket csak a megelégedettség állapota mutathat. A Korinthosiakhoz irott I. levelében (13. fej.) adott analysis szerint a szeretet 1. nem indulatos; nem irigykedik (οὐ ζηλοῖ), nem dölyfös (οὐ φυσιοῦται), nem cselekszik álnokúl (οὐ περπερεύεται); 2. mindeneket elfedez (πάντα στέγει), mert a régi sérelmek feleleventése új sérelmeket és fájdalmakat szül; s azért hosszutűrő (μακροθυμεῖ); 3. «soha el nem fogy» (οὐδέποτε ἐκπίπτει), mert a mire *valóban* szert tettünk, a mit magunk alkatába felvettünk, az elidegeníthetetlen. A szeretet 4. nem keresi a magáét, mert önelég és boldog s így maga részéről semmire sem szorúl; 5. őszinte és gyanútlan (οὐ λογίζεται τὸ κακὸν), szereti az igazságot, melyben gyökeredzik

* Ezen fogalmak fejtegetése az erkölcstanba tartozik. Nem mulaszthatom el azonban SCHOPENHAUER-nek mély betekintésről tanuskodó egyik mondását előzetesen is ide tenni. «Weisheit scheint mir nicht bloss theoretische, sondern auch praktische Vollkommenheit zu bezeichnen. Ich würde sie definiren als die vollendete, richtige Erkenntniss der Dinge, im Ganzen und Allgemeinen, die den Menschen so völlig durchdrungen hat, dass sie nun auch in seinem Handeln hervortritt, indem sie sein Thun überall leitet.» *Parerga u. Paralipomena.* Ö. m. V. 635, ed. Grisebach. — Ugyanazon gondolat képezi Spinoza «amor dei intellectualis»-ának is a magvát (Eth. V. prop. 32).

(συγχαίρει τῇ ἀληθείᾳ); nem örül az igazságtalanságnak (οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ); s épen azért kegyes és nemes (χρηστεύεται). Röviden: az idealis szeretet minden indulaton felül áll; visszariad a fájdalomtól s azért másokat nyomorúságukban tettekkel támogat; nem fogy el soha, mert önmagát örökké birja, mint örök öntétet, — ő az öntét örökké való harmoniájának élvezete. A mit a szenvedélytől megittasodott szem idegennek tekint, azt a szeretet saját maga momentumául tudja, s azért minden ellenkezést saját magának nyugalmában megbékíteni iparkodik, félelem, harag és gyülölet nélkül. A szeretet ezen idealismusa egy szóval az öntét fejlődésének befejező eredménye (σοφία), az élet «absolut nyeresége.»*

Ilyen idealis tökéletességben a szeretet fájdalom! a valóságban nem fordul elő; hogy is lehetne a fejlés küzdelmében a lelki egyensúly azon magasztosságát találni, mely csak a küzdelem végén ékesíti méltó díj gyanánt a kitartó vitéz homlokát? A valóságban nyugalmunkat a hiányok és szenvedélyek lázas kitörése hasítja át, valamint az egymásra tornyosuló felhők között vészes villámok czikáznak; hanem öntudatunkban él a hatalom, melylyel a szenvedélyeket megtörhetjük s keblünkből nyulik ki a kéz, mely a villámokat elhárithatja. A szeretet idealis nyugalmával szemben tehát a valóság az indulatok folytonos tombolását mutatja s a kérdés, melyre ezen körülmények közt felelnünk kell, az: milyen viszony van a szeretet és az indulatok között? Erkölcstani fontossága miatt e kérdés tisztázása elkerülhetetlen.

A lélektan ezen kérdést, tudtommal legalább, tüzetes taglalás tárgyává még nem tette; hanem in abstracto a megfejtés a következő irányokban haladhat. Lehet 1. a szeretetet is az indulatok közé sorolni vagy 2. a szeretetben a törzsöt látni, melynek hajtásai az egyes indulatok vagy 3. a szeretetet lehet eredményül, resultánsul, felfogni s az indulatokban ennek kibillenéseit látni. Nézetem szerint az első feltevés tarthatatlan. Ha ugyanis a szeretetet indulatnak vennők más indulatok mellett, akkor az öntétben, az indulatok különbözősége szerint, külön csirát kellene az egyes affectus-alakok számára feltenni vagy pedig a szeretetnek oly transfiguratióját kellene tanítanunk, melynek alapján minden egyéb indulat belőle keletkezhetnék. Ámde az indulatok öntuda-

* Hegel Thukydides művét nevezte el a peloponnesusi háboru «absolut nyereségének.»

tossága miatt a külön csirákat az énben kellene elhelyezni, az mit az én egyszerüsége miatt már az 54. §-ban visszautasítottunk. Az indulatok számára külön csirákat feltételezni annyi volna, mint az énben különféle «érzékeket» statuálni, a mit tettek is pl. a «moral sense»-szel (Shaftesbury és utána Hutcheson), — hanem az öntudat közvetlen ténye ezzel a leghatározottabban ellenkezik. Közös forrásból sem lehet a szeretetet és a többi indulatokat levezetni; mert akkor a szeretetből rejectio utján * minden indulatot kellene kihozhatni, származnék tehát *belőle* a vakmerőség, harag, remény, aggódás, félelem, rémület és gyülölet, — miként ezek egymásból rejectio utján csakugyan keletkezhetnek is. Azonban a szeretet mindezen indulatok mellett megtartja magát s zavartalanul megőrzi önállóságát. A szerető szerethet félve, vakmerően, haragosan, — de azért szeretőnek marad; boldogságának nyugalma ezek mellett megmarad s «a kit én szeretek, meg van az szeretve,» mondja a népdal mély bölcseséggel. — Ha pedig a szeretetet, mint önszeretetet, minden indulat alapjának állítanók, akkor ezen felfogás ellen ujra a transfiguratio lehetetlensége tiltakoznék; a szeretet csakis egy változatba mehet át: a gyülöletbe, a szeretet az egészség, a gyülölet a betegség. Különben is az önszeretet addig, a mig öntudatos formát nem ölt, pusztán az önfentartás ténye s mint ilyen még nem érdemli a szeretet nevét.**

Nem marad tehát, véleményünk szerint, más megértési mód hátra, mint az, hogy a szeretet állapotában a consolidáltság különböző fokait elfogadva, az egyes indulatokat mint e consolidatio

* Az indulatok rejectiója alatt az indulatnak azon változását értjük, melyet benne ellenkező hatás létesit. Igy lesz pl. a remény meghiusultából, a megdöbbenés közönyös pontján át, a kétségbeesett félelem indulata.

** Az indulatok (passions) fejtegetésénél a szeretetet alapindulatul vette Malebranche (*Recherche de la vérité*. V. cap. 7.). A kiindulási pontot nála is (úgy mint Cartesiusnál) a megdöbbenés képezi, mint «tökéletlen szenvedély»; az anyaindulatok pedig: a szeretet és ellenszenv, melyekből három indulat: vágy, öröm és szomoruság, származik. A szeretet Malebranche szerint transcendent természetü, a mennyiben Isten plántálta belénk s három ága nagyon élénken emlékeztet a scholastikára, úgymint *a)* szeretet isten iránt, melyből a *kiváncsiság* ered, *b)* szeretet magunk iránt (élv-vágy) és *c)* szeretet embertársaink iránt. A szeretetnek általam vázolt genesisét ezen theologiai fejtegetéssel senki sem fogja összezavarni. V. ö. különben Waddington *Die Seele des Menschen*. 349—370. ll. Ném. Moesch. Leipz. 1880.

zavartatásának tudatát és érzelmeit vagyis a szeretet ingadozásait felfogjuk.

Minthogy ugyanis a szeretet nem *kész* állapot, hanem folytonosan haladó fejlődés, melynek legfőbb foka az én önkényes, szabad megnyugvása kifejlett alakjában, — azért természetes, 1. hogy a meddig a szeretet kezdetleges és a consolidatio csekély, az indulatok annál sűrűbben és hevesebben fognak jelentkezni, mint az én egyensúlyának megzavarodásai; 2. mikor a szeretet állapota terjedelmessé s tartalmilag gazdaggá lett, akkor annál kevesebb alkalom nyilik az öntudat megzavarására s így indulatokra, hanem annál állandóbb és derültebb lesz a szeretet boldogsága s határozottabb az ellenállás, melyet a zavaró tényezőkkel szemben kifejt. Ennek folytán a gyermek szeretete sokkal inkább át van szőve az indulatok szálaival, mint a férfiué, — valamint tartalmilag szegényebb is, minthogy értelmisége fejletlenebb. A gyermeknél az ösztönök hiányai sokkal nagyobbak s azért öntudata inkább a vágyak és indulatok, mint a szeretet jellemét mutatja; ellenben a férfiu, ösztönei fejlettsége miatt, inkább a status quo megőrzésére, mint uj szerzésre fog törekedni s azért szeretete is kevésbé indulatos, vágyai is, normalis körülmények között, határozottabbak és lefolyásukban enyhébbek.

Minthogy pedig az ösztönök fejlődésével párhuzamosan az értelem fejlődése halad, azért bátran azt állíthatjuk, hogy a szeretet az értelmi erő fejlődésével együtt fejlődik * s míg egyfelől az öntudat önkényessége erősödik, másfelől a szeretet tartalma is kibővül és magasztosul. A legalsó fokon a szeretet a pillanatnyi hiány pótlásából ered s épen ezen pótlékkal való élvviszonyban áll; a legfőbb fokon a szeretet mindenben lát pótlékot az öntét számára s nyugodtsága az összes világi tényezőkre terjed ki, mint a melyek mind az öntét consolidált fejlettségét fentartani alkalmasak.

Ezen tételek igazságát a szeretet genesisére vetett pillantással lehet átlátni. A gyermek szeretete felületes és tünő, szegény és hervatag; két hét lefolytával még három éves gyermekek is elfelejtik anyjokat, ki szive összes szálaival rajtok csüngött. Ösztönei fejletlensége miatt szeretete tartalmilag szegény, fejlődésük

* Ezen viszonyon épül azon, Platonnál igen sok helyen (Menon) fejtegetett kérdés: tanítható-e az erény?

gyorsasága miatt pedig változó és ingatag; neki még minden tárgy alkalmas ösztönző s onnan az egyiknek elvételét hamar pótolja egy másiknak szerzése, melyhez ép oly könnyen ragaszkodik, mint az elsőhöz, ha ösztönei vágyainak kielégedésére alkalmas. Ezen első stadiumban tehát a tárgyak azért szerettetnek, mert a gyermek egyes ösztöneinek kielégítésére alkalmasak; neki még nincs tudomása arról, hogy a szeretett tárgynak önélete is van, rá nézve minden csak annyiban bir értékkel, menynyiben hiányainak pótléka lehet. Ezen stadiumban a tárgy képének pusztán *czéljelentése* lép fel, ez is csak a pillanatnyi hiány pótlása szempontjából; ilyen fokon áll az állatok szeretete is idegen tárgyak iránt (a fiak szeretetében már magasabb motivumok is észlelhetők, a mint azt a majmokról Duvaucel tapasztalatai kétségtelenné tették)*. Épen azért ezen a fokon a folytonos hiány folytonos vágyakat kelt s a pótlék elvétele vagy hiánya az ősindulatok egész sorozatát hozza játékba minduntalan.

Magasabbra száll a szeretet akkor, a mikor a tárgyak *önjelentése* is kezd derengni. A gyermeket érdekelni kezdi az ásványok, növények és állatok alakja és kivált ez utóbbiak mozdulatai; azaz ezen tárgyak képei a jelentő ösztönt kezdik foglalkodtatni s mint idegen tárgyakat szereti, de értéküket még mindig az egyéni kíváncsiság és szeszélyes vágy szerint határozza meg. Ez utóbbi nyilvánvaló abból, hogy a gyermek a tárgyat meg nem becsüli, hanem szétszedi, átalakítja, szétrombolja; de felsőbb jelentősége abban rejlik, hogy többé nem az éltető és pusztán érzéki ösztön hiányainak pótlására fordul, hanem a jelentés is köti magához szálaival a tárgyakat.

A szeretet legmagasabb fokán a tárgyat teljes jelentőségében fogjuk fel s annak változásait egy benne rejlő középpontra vonatkoztatjuk. Ezen centralis pont kihelyezése folytán az öntét a maga lényegét megkettőzve találja; a tárgyak többé nem csak czéljelentésükben állanak előtte, hanem maguk is oly öntétekül tünnek fel, melyek valamit tesznek, ezt megérzik s ennek alapján környezetükre öntudatosan is kihatnak. Ezen önálló lények, mennyiben érzéssel is felruházzuk, az embernek a saját képét sugározzák vissza s annyiban az öntét szálai mind sűrűbben huzódnak feléjök s mind szorosabban kapcsolják magukhoz. Az értelmileg fejlett em-

* L. ö. Mosso. *La peur.* 43. s k. l.

berek ennélfogva gazdagabb képpel birnak a külsőről, mert saját centrumuk sugárzik onnan vissza reájok s ezen esetben támadnak azon érzelmek, melyek az élő lényeket egymáshoz fűzik: a *sympathetikus érzelmek*. Hanem épen azon körülmény, hogy a tárgyakat önjelentésükben s mint önczélt fogjuk fel, magasztosabbá teszi öntudatunk viszonyát is iránt uk; most nem csak a saját ösztöni hiányaink pótlásáról van szó, hanem kivülünk levő tárgyaknak hiányait is saját magunk hiányai gyanánt érezzük s szeretetünk, mely eredetileg önző, csak saját ösztöneink kielégedésében nyugalmat kereső vala, most látszólag önzetlenné változik, a mennyiben másnak hiányait és örömeit magunkéi gyanánt fogjuk fel. Ez utóbbi azonban csak csalódás. Idegen bajokat és örömöket mi csak a saját bajaink és örömeink gyanánt ismerhetjük; a külső tárgy csak a mi képünk, annak összes változásai csak ezen mi képünknek változásai s csakis mint ilyen, valónkhoz tartozó, képnek változásai hathatnak öntudatunkra. A legfőbb szeretet azért csak ott álhat elő, a hol mindent a mi alkotásunknak tekintünk, melynek megakadása a *mi* megakadásunk, fejlődése a *mi* fejlődésünk. Idegen bajok és örömek tehát csak azért indítanak bennünket, mert nem idegenek, hanem saját magunknak bajai.

A szeretet megértéséhez ezen oknál fogva régóta az egyéniségek kölcsönös egymásba mélyedését követelték. Ezen elmélyedés azonban realis öntétek között teljes lehetetlenség; az öntétek merevsége nem enged ilyen összeolvadást s azért az idegenség a legbensőbb viszonyokban is, legyen bár csak egy pillanatra is, mégis előállhat (mint pl. fiatal házastársaknál igen sokszor nagy gyorsan bekövetkezik a kiábrándulás és kijózanodás). Az elmélyedés csak annyiban bir értelemmel, hogy az egyik öntét magában a másik öntétnek teljes képét kialakította s így a kettő között bizonyos hatásfonatok állottak elő, melyek gyengéd szálakként ideoda huzódnak s az egyik öntét gyökerét a másikhoz kötik. Ezen viszonyok tüzetesebb kifejtése az erkölcstannak feladata; akárminként fogalmazzuk azonban, azon tényt tagadni nem lehet, hogy a szerető lények egymásba fonódása valóság, nem tropus; s azért a szeretett tárgy elvesztése nem képleges, hanem valóságos *kitépése* szivünkből. A szeretett tárgy a mi szellemünknek kiegészítő részévé lett; ezer szálak kötik minden ösztönünkhöz, a mennyiben a tárgyat jelentése ilyen vonatkozásokra alkalmassá teszi (pl. hitvestársak, gyermekek jelentő képei) s azért elvesztése annyi hiányt

hagy kielégíttetlenül, a mennyit életében pótolni volt képes. E hiányok helyein vérzik a sziv és sebeit sokszor teljes lehetetlenség behegeszteni; folyik a fájdalom patakja, mint az elbüvölt fáknak vére a jeruzsálemi erdőben.*

A szeretet ingadozásainak természete tehát a szeretet állapotának fejlettségétől függ, emez pedig viszont az öntét fejlettségi fokára utal minket. Az öntét fejletlenségével a szeretetnek, vagyis a consolidatio tudatának gyengesége, s így az indulatok és vágyak túluralma jár; ellenben a fejlett öntétet összes ösztöneinek fejlettsége, az énnek elmélyedése kialakult világába s az én önkényének uralma világa felett jellemzik. A szeretet kibillenése ennélfogva természetszerűen az indulat és a vágy irányába vezet s minél gyengébb az öntudat és hiányosabb az öntét fejlettsége, annál erősebbek a kibillenések vagyis egyfelől az indulatok, másfelől a vágyak, a mint a gyermekek és vagy értelmileg vagy énileg fejletlen (féktelen) emberek viselkedése bizonyítja. A processus lélektani szálai pedig a következők. Az én a kifejlett ösztönöket (minden irányban) birtokába vette, ebben nyugalmát találta s annyiban, beléjök elmélyedve, magát mint öntétet élvezi. Ezen állapot a szeretet. A mint már most ezen harmonia én és nem én között lazul, vagy változik vagy megszünik, az én állapota is változik; még pedig a pótlék elvesztése első sorban a depressio irányában hat s keletkeznek az indulatok patkójában észlelhető ősindulati fokozatok, melyekben egyfelől az indulat, másfelől a vágy formái tünnek szemünkbe. Ezen ősindulatok azonban a *kisérő okokkal együtt* lépvén az öntudat elé, az ősindulatok sajátságos szinezetű, complex indulatok képét mutatják, a melyeket mint socialis és sympathetikus indulatokat ismerünk. A szeretet ingadozásait azért formai és tartalmi tekintetben kell levezetnünk, hogy eddigi tanunk igazsága részletekben is megbizonyosuljon.

Ennek eszközlése czéljából először is meg kell különböztetnünk azon ingadozásokat, melyeket a *szeretett tárgy maga* okoz, azoktól, melyek a szeretett tárgy *változásait okozó más tárgy képével* szemben énünkben keletkeznek. Másodszor pedig az indulatok tartalmi szinezetén kívül azok formai lefolyását is kell szem-

* Torquato Tasso. *Jeruzsálem felszabadítása.* XIII. 40.

Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum

ügyre vennünk fejtegetésünkben. Ha például gyermekünkben változásokat veszünk észre, akkor ezen változások minket már magukban is örömmel vagy bánattal tölthetnek el, még pedig bizonyos fokozatossággal, melyet az ősindulatok patkóján megjelöltünk. Ámde a mi öntudatunk tovább is kiterjeszthetí figyelmét s keresheti azon embert, a ki gyermekünkben ilyen elváltozást létesített; ez esetben öntudatunk új állapotba kerül, mely alaposan különbözik azon érzelmektől, mikkel elváltozott gyermekünk iránt viselkedünk, habár formailag ugyanazon patkó fokain haladhat is el, melyet az indulatoknál általában tapasztalunk. Ezen viszonyok fejtegetéséből világossá válik a szeretet ingadozásainak értelme.

1. A szeretett tárgy öntétünk alkotó részévé lett s épen öntétünkre való ezen vonatkozása okozza az én belemélyedését vagyis szeretetét iránta. Minden változása ennélfogva a mi valóságunk harmoniájának változása s a mennyiben ez vagy gyarapodást vagy birtokunk veszélyeztetését jelenti, annyiban vagy élv vagy kín alakjában lép fel. A szeretett tárgy ezen változása pedig lehet vagy *a)* viszonyának lazulása irányunkban vagy *b)* gyarapodása vagy *c)* romlása. Mindezen esetekben a szeretet ingadozása a változás észrevételét követi; ez észrevét az én megdöbbenése, vagy «a szív megdobbanása» s a kisérő indulat a változás jelentésétől nyeri azután kín- vagy élvszinezetét. A folyamat teljes átértése a formai és tartalmi oldal elkülönítését tanácsolja.

a) *Formailag* tehát, azaz azon módot tekintve, melylyel az én a szeretett tárgy változását fogadja, az én először megdöbben. A változás maga lehet lassu vagy hirtelen, részleges vagy teljes, s a szeretett tárgy vagy tud ezen saját elváltozásáról és akarja, vagy nem tud és nem szándékolja, — mindezen esetekben a változás észrevétele megdöbbentő s jelentésének teljes kiviláglásával állanak be az indulat tartalmi jellemzői. Ezen elváltozások kivált élő lényeknél okoznak határozott kisérő kibillenéseket; a szerető sejti, mit jelent szerelme tárgyának elhidegülése vagy ellenszenve vagy elégedetlensége, azt t. i. hogy nyugalmas életét vész fenyegeti, mert a pótlék, melyet szerzett s melybe kialakult, megszünni készül s az öntét teljes alakja megrongálódik. Ezen processust legvilágosabban a szerelem mutatja s a haladást itt a *kiábrándulás patkójának* nevezhetjük, melyet épen prægnans formája miatt az egész lefolyás példányképeül fogunk kifejteni.

A szerető én tehát észreveszi a szeretett tárgy változását. A sziv megdobban és a változás ujdonságán *elbámul;* — ezzel az elbámulással a kapocs én és tárgya között lazul, habár a tárgy gondolata még mindig kellemes s élvezetes a birtoka. A szerelmeseknél ezen első lépés abban áll, hogy egymás hibáira figyelmesekké lesznek. Az elbámulás visszacsapása a *türelmetlenség;* hány szerelmi kapocs pattant szét ezen szerencsétlen indulat miatt, melyet ha az én szabad erőrészlete megfékezett volna, kimondhatatlan szenvedésektől megkiméltek volna egymást a szerelmesek! Azonban nem csak hogy a tényben meg nem nyugosznak, hanem most már ott is követelnek egyezést és összeolvadást, a hol előbb sem volt, a minek észrevéte vágyat idéz elő az után, a minek nemléte eddig nem zavarta. Ha ezen elváltozás tovább halad, akkor az én *megszeppen,* s a régi viszony visszaállítását kezdi követelni *haraggal.* A megszeppenésből lesz *aggódás* és *félelem;* de váltakozik vele abbeli *reménye,* hogy mindent még jóvá lehet tenni. Ekkép ingadozik a szeretet az elszakadás véglegességétől való félelem és a helyreállásra való remény között. Végre a tárgy elváltozása véglegesnek derül ki s a szerető sziv *megrémül;* de ezen rémületében mint forró vágy felébred a régi viszony helyreállításának reményéből a *vitézség,* mely az ellenálló akadályokat legyőzni ohajtja. Ha ezen igyekezet csalódik, akkor beáll a kétségbeesés és *lemondás* vagy pedig a vakmerő rombolás, mint a szeretett tárgynak *meggyilkolása.*

Az emberiség legnagyobb részének élete végig futja ezen patkót, habár a családi viszonyok szent elzárkózottsága miatt a tényekbe ritkán nyílik bepillantás. Többnyire hirtelen szenvedély szokta a szerelmeseket összehozni, minek folytán a tényleges dissonantiák eleinte elfedetnek. Hanem a szenvedély lelohadása természeti szükségességgel rávezet a fent elsorolt lépésekre. A végső phasis természete felett azután az egyéniség merevségi foka határoz; az egyik (a gyengébb) megtörik és lemond, — a másik visszapattan, tombol és gyilkol. Ezen végső fokon az egykor szeretett tárgy idegen öntétként áll a kiábrándult szerető előtt s kezdődik képének kiszorítása vagy csak a jelentő ösztön kapcsolatai közül vagy pedig az érzéki síkból, azaz a valóságból is, a más élet kioltásával. Ezen teljesen ellentétes képpel szemben a szerető sziv viszonya a gyülölet szinezetét öltheti, — ámbár ilyenné csak azon esetre szokott válni, ha a változás foly-

tán a szeretett tárgyban gonosz, létünk ellen forduló, szándékos roszakaratot találunk.

Az indulatoknak most jelzett váltakozása azonban nem csak a szeretett *személyiség*, hanem bármely más tárgy változása folytán is állhat elő. Vagyonunk részszerű vagy teljes elveszése, céljaink teljes vagy ideiglenes meghiusulása egyformán okozhatja az öntudat ezen visszavetését s így a szeretet kibillenését. Általában az ember életében addig, míg az észszerű megfontolás uralomra nem vergődött, az indulatok a vezérlők, bennök nyilvánul az öntét önfentartása; mert az én csak vagy ily hirtelen reactiókkal vagy pedig megfontolt cselekedetekkel segíthet magán. A míg a bölcseségből fakadó szeretet nem foglalt helyet a szellemben, addig annálfogva mindig ezen indulatok fognak jelentkezni. Mert a szeretet a teljes consolidatio, a gyülölet a teljes dissipatio; e kettő közé kerülnek a többi indulatok, mint a szeretet és gyülölet, a consolidatio és dissipatio küzdelme egymással.

A szeretett tárgy *hirtelen* elváltozása a haladást a kiábrándulás patkóján gyorsítja. A szeretett tárgy érdemetlenségébe való hirtelen bepillantás e g y nyomással vethet vissza a kétségbeesés fokára s onnan az explosio irányában a féktelen pusztításra. Ily hirtelen elváltozást a szeretett tárgy pl. a halál folytán szenved. Ekkor a szerető sziv megdermed, stuporba esik, — mely évekig, sőt csekélyebb merevségű egyéniségeknél életfogytiglan is eltarthat, mint mikor erős nyomás alatt az aczél elveszíti rugalmasságát. Ekkor bekövetkezik a *megadás* fájdalmas állapota s az én más irányban kereshet pótlékot. Hanem a merev egyéniségeknél ilyen esetekben igen gyakran megadás helyett a vakmerő dacz és elkeseredés eseteivel találkozunk (pl. a haldokló Julianus Apostatánál) s az istenkáromlás épen a sirok tátongó szélén nem ritka tünemény. Ezen szélsőségektől csak azon philosophiai meggyőződés ment meg, hogy «minden mulandó,» vagy a hit, mely a vesztességet véglegesnek nem képzelhetve, a remény nefelejtsvirágát fakasztja a kebelben. Mind a kettő azonban csak a megadás egy formája, mely annálfogva minden egyénre nézve egyformán kötelező erkölcsi parancsul nem szolgálhat.

b) A szeretet összes ingadozásai ezen formaiságban lépnek fel, legyen a szeretet tárgya bármilyen s így tartalma is akármilyen fejlettségű; hiszen az emberek kedveseik pusztulása miatt ép úgy megtörnek, mint vagyonuk romlása miatt. Hanem a szeretet inga-

dozásának különös jellemet ad a tárgy jelentése, melyre irányult s ennek vizsgálása a további teendő.

Ugyanis egészen más módon inog meg szeretetünk, ha a tárgy csak eszköze volt kielégedésünknek s másképp, ha a tárgy öntudatos, kín- és élvérzetekre képes egyéniség. Ez utóbbi esetben a tárgy öröme a mi öntétünkben is örömet okoz, fájdalma pedig fájdalmat; mert hiszen a szeretett tárgy a mi lényegünk alkotó részévé lett s úgy vele együtt mi magunk is elváltozunk.

α) Ha a szeretett tárgy fájdalmat szenved, akkor a mi énünk is a fájdalomtól ért ösztönben kötést szenved s míg a szeretett tárgynak fájdalmát érezve, rajta *könyörületre* gerjedünk és *szánalomra*, saját magunk nyugalma kedveért oly reactiókat végzünk, a melyekkel a fájdalmat megszüntetni szokás. A könyörület azért igen hatalmas ösztönzés a segélyezésre és Schopenhauer csak annyiban tévedt, hogy a könyörületességet az erkölcstan *élére* állította, holott a szánalom csak a szeretet kibillenése s így erkölcsi törvény nem a szánalom, hanem csak a szeretet lehet.

β) Ha a szeretett tárgy élvez, akkor magunk beleterjeszkedünk élvezeteibe s annyiban *együttörvendezés*, támogató előzékenység, gyengédség és kedvezés (kegyelés) azon reactio, melylyel élvezeteivel szemben viseltetünk. Gyermekeink minden öröme, a mennyiben való lényegöket elősegíti, boldog visszhangot kelt saját keblünkben.

Ellenben minden fájdalom, mely a szeretett tárgyat úgy éri, hogy lényegének önálló kifejtését maga után vonja, az okos szeretetet meg nem ingathatja (azért fenyítjük gyermekeinket); valamint minden élv, mely a szeretett tárgyat úgy megváltoztatja, hogy saját boldogságát s a mi szeretetünket veszélyezteti (pl. mulatságok, melyek kötelességeinktől elvonnak, — társaságok, melyek gyermekeinket tőlünk elidegenítik s elveinkkel ellenkező viseletre terelik), — az okos szeretetnek fájdalmat okoznak s providentiája egyszerű syllogismos útján a kárt megelőzni vagy legalább gyengíteni *köteles*.

2. Ha a szeretett tárgy elváltozásainak *okát* is tekintetbe vesszük, akkor a szeretet átvitele (metaphora) áll be a szeretett tárgyról változásainak okozójára. Itt is a kiindulási pontot azon gondolat képezi, hogy a szeretet = az én és más egységének nyugodt élvezete, azaz a kettő egysége felett lebegő élvérzet. Ennek alapján

α) a szeretett tárgy minden elősegítőjét is szeretni fogjuk. Gyer-

mekeink barátai, nevelői, még játéktárgyai is (oh! a meghalt gyermekek játékszerei igen fájdalmas ékesenszólással hozzák ezt tudatunkba!) — mind, ezen kegyelésben részesülnek.

β) Ellenben a szeretett tárgy minden megrontója az 1. alatt felhozott indulatokat gerjeszti fel bennünk. Alkalmatlan embereket visszautasítunk, türelmetlenül, haragosan, daczosan, vakmerően, ha kell: tőrrel is kezünkben; mert a szeretett tárgy a mi alkatunknak kiegészítő része s a meddig önkényt tőlünk el nem szakad, addig vele közösen visszaverjük az ellenség támadásait. A mi szeretetünk és az ellenség képe két serpenyőbe van elhelyezve; minél magasabbra száll az ellenségé, annál nyugodtabb lehet szeretetünk. Épen azért mindaz, a mi az ellenség erejét gyengíti, énünket felszabadítja, s megfordítva, a mi az ellenséget erősíti, mint hozzáadott súly, ránehezedik szeretetünkre s serpenyőjét mind magasabbra huzza, míg az ellenfél súlya lelkünkön lidércznyomásként nehezedik. Ezen viszonyok tarka változatosságából a főbbeket kiemeljük, hogy felfogásunk helyessége mellet tanuságot tegyenek.

Ellenségünket gyülöljük, — ez a természet törvénye. Mert az öntét czélja magát megvalósítani, — ez fogalmi követelmény, mely nélkül az öntétnek értelme nincsen. A gyülölt tárgy ezen megvalósítás akadálya; ereje a mi gyengeségünk, gyengesége a mi erőnk, — s azért fájdalma a mi örömünk, öröme a mi fájdalmunk. Ezek természetes reactiók, melyeken semmi szenteskedés változtatni nem fog. Természetes tehát, hogy az ellenség öröme a mi fájdalmunk levén, az ő öröme bennünk *irigységet* fog okozni, mely a gyülöletnek egy formája (félelem és harag vegyülete) s a szeretetből absolute ki van zárva.* Viszont, az ő fájdalma a mi felszabadulásunk levén, fájdalma felett örömet fogunk érezni, a mit *kárörömnek* nevezünk. Ha már most a szeretett tárgyban az ellenféltől elhintett magvak gyökeret vernek, akkor a szeretett tárgyért való aggódásunk az ellenség iránti irigységgel párosul s származik a *féltékenység* (jalousie) indulata, melyet már a gyermeki lélekben is látunk önkénytelenül keletkezni (Perez szerint

* A közönyös emberek jólléte folytán támadt irigység az öntétek természetes idegenségének s így kölcsönös bizalmatlanságnak nyilvánulása. A káröröm ugyanezen viszonyok között érzelmi vastagbőrűségnek s butaságnak kifolyása.

már az 5-ik hónapban). Ellenben, ha az ellenség ármányai kudarczot vallanak, akkor a szeretet önbizalma visszatér s előáll a kárörömből és haragból egybekevert vegyes érzelem, a mely a féltékenységnek párhuzamosa, s habár a nyelv külön szót számára nem alkotott, mégis igen jól ismerjük a kosárban fekvő Falstaff s a kelepczébe került Don Juan consternatiója feletti vigságként; mintha rókát látnánk, lábával a fogóba beszorítva.

A lélektani kutatásnak nem czélja ugyan annak a fejtegetése, hogy mi az erkölcsileg jó és mi az erkölcsileg rossz? A jelen esetben azonban félreismernők az emberi természetet, ha a szeretet és ingadozásainak alkatában észre nem vennők a természetnek ujját, melylyel az élet legfőbb kérdésére, az ember czéljára, oly világosan rámutat. Tagadhatatlan, hogy az indulatok a szellemi szervezet szükségképeni nyilvánulásai; öntudatunknak más módja nincs is, hogy zavartalan azonosságát megőrizze, mint eme hirtelen repulsiók, melyekkel köttetéseit elhárítja. Hanem más az eszköz, más a czél: s valamint ha a tulsó partra értünk, elégethetjük hajóinkat, vagy ha a magaslatra felkapaszkodtunk, ellökhetjük a hágcsókat, úgy, ha az élet czélját felismertük, igyekeznünk kell a mankóktól megszabadulni, melyeken a czél felé biczegtünk. Az indulatok, kivétel nélkül, fájdalmas állapotok; a remény boldogságára ráborul az aggodalom árnya, a bátorság vitéz viselkedését leszorítja a fenyegető vésznek rémalakja, a könyörület már lényegénél fogva kínos s a harag könnyebbítő és oldó kitörését a félelem elborult alakja kiséri. Ily kinos állapotok tehát nem lehetnek egyebek, mint átmeneti pontok és eszközök, melyekről az, a ki czélhoz ért, lemond. Ilyen czél, mely állandó boldogságot igér, csak a *szeretet*. Ezen czél felé irányul az egész öntét szervezete és élete; magunkat teljesen megélni, nem pusztán alsóbb dignitásu ösztöneinkben, hanem a gondolkodás alkotásaiban is, s mint harmonikus egység öntudatosan intézni életünket, szabad elhatározások alapján, — ez a mi természetünk idealis czélja s épen ezen czélt hirdeti nekünk a szeretet. Messze, nagyon messze áll nemünk még ez idealis alaktól; az indulatok és szenvedélyek dühös küzdelme évezredeken át mozgatja az egyes életét és az egész emberi nem történelmét s a csalfaság, mely az

emberek erkölcsi viszonyait megbizhatlanokká és kietlenekké teszi, a kaján irigység, harag, félelem még a legbensőbb viszonyokba is behatolt s a barátság szentségét is megfertőzteti. — Messze, nagyon messze van még az «isten országa»; hanem a kinek lelkében a szeretet gyökeret vert, az legalább gyenge előérzetével bir annak a boldogságnak, melyet az emberiség élvezni fog, ha majd eljövend a szeretet uralma. Azért «jöjjön el, uram, a te országod!» a szeretet, a béke, a nyugalom országa és birodalma!

Böhm Károly.

ÉVI JELENTÉS.

Intézetünknél ez iskolai évben egy nagyfontosságu ujítás lépett életbe. Ugyanis a nagyt. egyházi választmány határozata alapján a tanítás, mely eddig a délutáni órákban is folyt, ez iskolai évben próbaképen csupán a délelőtti órákra lett beosztva, úgy hogy a délutáni órákban csak a testgyakorlat és a nemkötelező tantárgyak taníttattak. Az uj gyakorlat, melyet kivált a fővárosi élet sajátossága tett szükségessé, a mennyire egy év tapasztalata alapján itélhetünk, életrevalónak bizonyult, mert a tanítás sikerességében fogyatkozást nem észleltünk; s így, habár a tanítás ezen commassatiója a tanulók és tanárok szellemi erejét sokkal nagyobb mértékben feszítette meg, az ujítás a jövő iskolai évben valószinűleg állandósíttatni fog.

A tanári testületben változás annyiban állott be, a mennyiben, dr. Pecz Vilmos a kolozsvári egyetemhez a class. philologia rendes tanárává kineveztetvén, helyébe dr. Tóth Kálmán, egyelőre segédtanári minőségben, meghivatott. Dr. Pecz Vilmosban intézetünk egyik nagyképzettségű és törhetetlen munkaerejű tanárát veszitette el, a ki főgymnasiumunknál a nyelvtudományi szakot 14 évig nagy sikerrel tanította; a tanári testület pedig benne egy oly tagja eltávozását sajnálja, ki a testülettel együttérezve, jóban és rosszban vele osztozott. Azonban fájdalmunknak, melyet távozása felett éreztünk, el kell hallgatnia a feletti örömünk előtt, hogy tanártársunk életpályája ily szerencsés változáson ment keresztül s midőn erről évi értesitőnkben megemlékezünk, teszszük ezt azon kivánsággal, hogy volt kartársunk uj életpályáján a kivánt boldogságot és nyugalmat teljes mértékben meglelje s működését gazdag siker koronázza.

Az iskolai évet megnyitó ünnepélyen dr. Petz Gedeon tanártársunk székfoglalóját tartotta meg, melynek tárgyát: «Luther és a német irodalmi nyelv alakulása» képezte.

Az iskolai év folyamán intézetünket dr. Hunfalvy Pál elhunytával nagy veszteség érte. Közel 11 év óta megszünt volt ugyan főgymnasiumunkkal közvetlen viszonyban lenni; de elvonultságában sem feledkezett meg soha intézetünkről s testületünkről, melynek megalapításában, consolidálásában és illetve összeállításában neki oly nagy része és érdeme is volt. A megboldogult tudós férfiu főgymnasiumunknak közel 40 évig volt felügyelője; ezen minőségében lelkesült idealismusával és szivós kitartásával sikerült gymnasiumunkat, mely 1871-ig csak 6 osztályú volt, fokozatosan kiegészíteni s oly tanerőkkel ellátni, melyeknek nagy része immár állami középfoku intézeteknek, sőt az egyetemnek is díszei. A tanári testület sorsa iránt ép oly melegen érdeklődött, mint a mily buzgón a gymnasiumi tanítás niveaujának emelésén szüntelenül fáradozott. Azért midőn 1891 deczember 1-jén hirtelen halálának hirét vettük, úgy éreztük, hogy egyike legjobb barátainknak és jóakaróinknak bucsut vett tőlünk örökre s a koszorún, melylyel a tanári testület a drága halott koporsóját diszíteni iparkodott, igazi fájdalmunk és bánatunk könnyei ragyogtak. Vajha fenkölt szelleme mindenkor élne utódaiban, hasonló lelkes tettekre buzdítva mindnyájunkat; emlékezetét a hálás szivek s azon intézet híven fogják megőrizni, melynek megalapításában neki jutott az oroszlánrész.

A tanári testület tagjai átlag véve jó egészségben végezték ez év iskolai teendőjét. Fájdalmasan nélkülözzük azonban még az iskolai év végén is Góbi Imre tanártársunkat, kit a husvéti ünnepek elején súlyos betegség ágyba döntött oly időben, mikor az ifjak, kivált az érettségi vizsgálat előtt álló VIII-dik osztálynak, melynek főnöke volt, növendékei erős keze biztos vezetését különösen nélkülözték. A VIII. osztályban ennek folytán a magyar irodalomtörténet tanítását április 26-dika óta Lehr Albert, a magyarok történelmét ugyanakkor Batizfalvi István tanártársunk volt szives elvállalni; az I*a*. és II-dik osztályban a magyar nyelvet Jankó János tanárjelölt úr tanította Góbi Imre betegsége alatt.

Mint zsinati képviselőkre tanári testületünk szept. 28-diki értekezletében szavazatát Böhm Károlyra és Breznyik Jánosra adta, kik az egyházközségek szavazatainak alapján zsinati tanárképviselőkül meg is választattak.

Az év folyamán a tanári kar tanácskozási tárgyai közé felvette 1. a német orthographia tanításának szabályozását, melyre vonatko-

zólag dr. Petz Gedeon javaslatát elfogadva, az egyetemes tanügyi bizottsághoz felterjesztést intézett az iránt, hogy iskoláinkban a német nyelv tanításánál *kötelezőül* az osztrák orthographia fogadtassék el. 2. Az egyetemes gyűlés felszólítása alapján az iránt nyilatkozván, mely tantárgy óraszámát kellene a IV. VII. és VIII. osztályban leszállítani, hogy az összes óraszám a törvényes maximumon felül ne emelkedjék? a tanári testület azt véleményezte, hogy a IV. osztályban az ókori történelem 3, a VII. és VIII. osztályban a görög nyelv 4 órára szállíttassék le.

Anyagi helyzetének javítására a tanári testület ez évben is kényszerítve volt a nemes egyházközséghez azon kérelemmel fordulni, hogy fizetését az állami gymnasiumok tanáraival egyenlővé tegye. Az egyház, miután ezen nagy költség számára hirtelen fedezetet nem találhatott, a fizetés emelését elodázta; hanem a tanárok panaszainak alaposságát méltányolva, fejenként 100 frtnyi drágasági pótlékot szavazott meg, miért e helyen is őszinte köszönetünket fejezzük ki a nemes egyházközségnek és az egyház nagytiszteletü választmányának.

Ugyancsak jövőnk bizonytalanságának eloszlatása czéljából tanári testületünk a helybeli ev. ref. főgymnasium tanári karával együttesen egy mozgalmat indított meg, melynek czélja az volt: rábírni egyházegyetemünk vezérférfiait, hogy a felekezeti középiskolai tanárok országos nyugdíjintézetének életbeléptetését a nagymélt. vallás- és közokt.-ügyi miniszter úrnál megsürgessék. A mozgalomban evang. egyetemes egyházunknak összes gymnasiumai, tanitóképzői és főiskolái vettek részt s az 1891. deczember 8-án az ev. ref. főgymnasium dísztermében méltóságos és főtisztelendő Szász Károly ev. ref. püspök úr elnöklete mellett megtartott értekezleten, melyen mindkét egyház meghivott vezérférfiai közül igen számosan megjelenni szivesek voltak, határozatba ment, hogy az ügy előmozdításának érdekében a két egyház zsinataihoz ugyanazon szövegű folyamodvány intéztessék. A folyamodvány, mely Géressy Kálmán, debreczeni tanár, jeles tollából került ki,* mindkét zsinatnál benyujtatott s adja az ég, hogy középiskolaügyünk panaszos kiáltása zsinatunknál s a magas kormánynál minél előbb meghallgatásra találjon. Mert bizony a tanári nyugdíj jelen álla-

* A *Prot. Egyh. és Isk. Lap* 1892-diki 18-dik száma egész terjedelmében közli.

pota tovább nem tartható, ha gymnasiumaink existentiáját koczkáztatni nem akarjuk.

Tanuló ifjuságunk egészségi állapota a lefolyt évben nem volt oly kedvező, mint más években. Számos kisebb betegeskedésen kívül kivált a III-dik osztályban a kanyaró és más ragályos betegségek oly nagy mérvben léptek fel, hogy a kerületi orvos intézkedése alapján ezen osztályt 1892. ápr. 5-én a husvéti szünidők végéig bezártuk. A többi osztályokban is több súlyos betegségi eset fordult elő, sőt kis körünkbe a halál irgalmatlan keze is nyult, a mennyiben Hackenberger Lajos, IV. osztálybeli tanuló 1892. május 18-dikán roncsoló toroklobban meghalt. Mint árvaházi gyermek nálunk nyert kiképeztetést s jó magaviselete és igyekezete által tanárai s tanulótársai előtt egyaránt kedvelt volt. Legyen neki könnyü a hant, mely porait takarja!

Erkölcsi magaviselet és tanulmányi előhaladás tekintetében a szokásos mértéken alúl nem maradtunk. Ifjuságunk szept. 21-én külön iskolai ünnepélylyel tanusította a «legnagyobb magyar» iránti kegyeletét, mely alkalommal az igazgató Széchenyi István érdemeit nemzete körül röviden összefoglalta, Lehr Albert Arany János ódáját «Széchenyi emlékezete» szavalta; az ifjuság pedig a Hymnus eléneklésével azon keretet adta meg, melyen belül ezen kegyeletes tények elhelyezkedtek. Október 31-dikén a gymnasiumi ifjuság szokás szerint a reformatio évfordulóját ünnepelte meg, mely alkalommal az igazgató a reformatio alaptanának, a hit általi üdvözülésnek, jelentését fejtegette.

Az ifjuság résztvevő szivének engedve az árvamegyei inségesek részére saját körében három nap alatt 175 frtot gyűjtött; ezen összeget a tanári testület 190 frtra kiegészitve, a «Budapesti Hirlap»-nak küldötte meg további szives intézkedés végett.

Az évi szigorlatok előtt ápr. 30-dikán a tanulóság a tanári testülettel együtt az úr vacsorájához járult.

A rendkívüli tantárgyak közül a gyorsirást Incze József tanárjelölt, okl. gyorsirási tanár úr tanította s a tanfolyamra 14 növendék iratkozott be.

A VIII. osztály évi szigorlatait május 9—18-ig; az irásbeli érettségi vizsgálatokat május 21—27-ig; a szóbeli érettségi vizsgálatot, melynél kormányképviselőül nagyságos dr. Heinrich Gusztáv, egyetemi nyilv. rendes tanár úr, volt jelen, mélt. és főt. Sár-

kány Sámuel püspök úr elnöklete mellett junius 1—3. napjain tartottuk.

Az irásbeli dolgozatoknak a mélt. és főt. püspök úr által kitűzött thémái a következők voltak:

I. *A magyar nyelvből:* 1. A testőrök irodalmi fellépésének fontossága nyelv és nemzetiség tekintetében. — 2. Drága kincs a tiszta lelkiismeret. — 3. A szathmári békekötés miért tekinthető korszakos eseménynek?

II. *A latin nyelvből:* Kolmár-Sváby Gyakorlókönyv. II. Cicero életrajza VIII. fej.

III. *A mennyiségtanból:* 1. *Algebrából.* Valaki az 5. év végén 2500 frttal, a 10. év végén 5000 frttal tartozik; mennyit fizethetne a helyett 10 éven át minden év végén, ha $4^1/_2$ százalékos kamatos kamatott számítunk? — 2. *Geometriából.* Valamely háromszeg területe $f = 24$ cm^2; két oldalának összege $a + b = 18$ cm; e két oldal négyzeteinek összege $a^2 + b^2 = 164$ cm^2. Mekkora a háromszeg köré irható kör sugara?

IV. *Görög nyelvből:* Homeros Odyssea VII. 133—165. v.

V. *Német nyelvből:* Fordítás magyarból németre, Dr. Schack: «Magyar szöveg»-ében 64. 65. lap: Jókai Mórtól «Az utolsó Árpád.»

Ez évben a javító érettségi vizsgák tartásának sora reánk kerülvén, 1891. szept. 9-én nálunk javító vizsgát tett 10, megbukott 1, a ki a decz. 19-dikén tartott második javítónál szintén sikeresen megállotta a vizsgáltatást.

A vallástant főgymnasiumunkban főt. Bajthay Péter hitoktató úr tanította a róm. kath. növendékeknek; — a görög keletieket főt. Kosztics Simon, gör. kel. lelkész úr, az izraelitákat Stern Ábrahám úr tanította.

A testgyakorlatot heti 2 órában az I—IV. osztályokban Szedlacsek Lajos úr tanította (az I. *a. b.* és II. osztályokat a gymnasiumi épület tornatermében), az V—VIII. osztályokban Maurer János úr vezette a tornázást. A III—VIII. osztályok a nemzeti tornaegylet csarnokában gyakoroltak.

A főgymnasiumi «*Arany János-kör*» ez évben is Góbi Imre tanár vezetése alatt működött; márczius 15-dikét hazafias beszédek és szavallatok elmondásával kegyeletesen és lelkesen megünnepelték. Az «Arany-János emlékünnepe» a kör elnökének betegsége miatt ezen évben elmaradt. A Weber Rudolf tanár vezetése alatt álló

gymnasiumi «*dal- és zeneegyesület*» márczius 4-én tartotta ez évben szokásos hangversenyét, melyről az Értesítő 53. lapján részletesebb tudósítást közlünk. Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy a tanári testület márczius 22-én tartott értekezletében a dalárda elnökét felkérte, hogy ezentúl márczius 15-dikének megünneplésén a főgymn. dalárdája is működjék közre, úgy hogy a jövő tanévtől kezdve ezen nap emlékének iskolai ünnepély lesz szentelve.

A segélyző egyesület a lefolyt iskolai évben ezeket segélyezte: *tandíjjal* Tepliczky Árpád IV. o. t. (50 frt), Hörcher Gyula, Popella János IV. o. tan. (14 ill. 12 frt); *beiratási díjjal* (5 frt): Melczer Elemér IV., Kring Jenő III., Kaiblinger Fülöp III., Ivanovits Viktor I. b. tanulókat; *vizsgadíjjal:* Dallgó Rezső VIII. o. t. (14 frt). *Füzetekre* költött 81 frt 25 kr; *új tankönyvekre* és *kötésre* 169 frt 90 krt.

Tandíjmentes volt ez évben: 49.

Ösztöndíjban részesültek a következő tanulók:

I. A *Róth-Teleky Johanna*-féle díjban (38 frt) a mélt. díjosztó bizottság ez évben három tanulónkat részesítette, úgymint Dallgó Rezső, Fröhlich János VIII. és Melczer Lajos VII. o. tanulókat.

II. A *Bésán József*-féle ösztöndíjat Lung Géza III. (200 frt) és Császár Károly IV. o. t. (100 frt) élvezték.

III. A *Jettim*-féle 60 frtos ösztöndíjat ez évben Fábry Andor II. és Bodányi Béla I. a. o. tanuló nyerte el.

IV. Az egyházközségünk által kezelt ösztöndíjakat a tanári testület ajánlatára a nagytiszteletü presbyterium ekképen osztotta ki:

1. a *Németh István* tábornok-féle 23 frtos ösztöndíjat Schranz János VIII. o. tanulónak;

2. a *Glósius*-féle 21—21 frtos ösztöndíjat Urbányi Henrik V. és Weber Rezső VI. o. tanulónak;

3. a néhai t. *Bulyovszky Gyula* úr emlékére alapított 10—10 frtos 5 ösztöndíjat, a magyar nyelv tanulásában kifejtett kiváló buzgalomért: Benkó Ödön II., Lehr Andor III., Scholtz Géza IV., Beliczay Endre és Hilkene Fülöp VII. o. tanulónak;

4. a dr. *Székács József*-féle 2 aranyat: Szőnyi Géza VI. o. t. nyerte;

5. a dr. *Karl János*-féle 1 aranyat a természetrajz tanulásában kifejtett szorgalomért: Kandó Gyula VI. o. t.

6. a dr. *Ormay Lajos*-féle 5 frtos ösztöndíjat Grossmann Gusztáv V. o. t.

7. a *Steinacker Ödön*-féle 5 frtos ösztöndíjat a német nyelv tanulásában kifejtett buzgóságért: Lehr József IV. o. t.

8. a *Schranz Andor*-féle aranyat Farkas Géza VIII. o. t.

A «*Tabitha*» jótékony nőegyesület régi szokásához híven ez évben is 1 aranyat tűzött ki pályadíjul egy algymnasiumi tanuló részére, ki a Batizfalvi J. tanár úr által adott ezen feladatot: «Tiszteljed atyádat és anyádat, hogy jó legyen dolgod és hosszu életü légy e földön» — irásban leghelyesebben megoldja. A nyertes pályázó neve a zárünnepélyen fog kihirdettetni; a mult évben Böhm Otto III. oszt tanuló volt a nyertes. Az egylet nemesen érző hölgyei fogadják e helyen is intézetünk köszönetét jóakaró érdeklődésükért.

A segélyző egyesület által ez évben is, szegény és jóviseletü tanulók jutalmazására felajánlott 70 frtot a tanári testület Melczer Elemér IV. (20 frt); Sztehlo Gyula VIII. és Hollefreund Béla VII. (15—15 frt); Bodányi Béla I. a. és Kaiblinger Fülöp III. a tanulók között (10—10 frt) osztotta ki.

T. *Hornyánszky Viktor* könyvkereskedő úr Szana Tamás «Magyar művészek» czimü müvét küldötte egy jeles előmenetelü és jó viseletü tanuló kitüntetésére. A tanári testület ilyenül Böhm Otto IV. o. tanulót itéli s annak határozta e müvet kiadatni. A szives adományozó, ki, mint intézetünk egykori növendéke, ily szép módon adott kifejezést ragaszkodó emlékezésének, fogadja e helyen is intézetünk köszönetét.

Az «*Állatvédő egyesület*» ez évben 120 darab különböző, az ifjuságnak szánt nyomtatványt küldött, melyeket intentiója szerint a tanulók között szétosztottunk.

A gymnasiumi irodát Krille C. G. úr ez évben is ellátta téntátával; fogadja ezért köszönetünket.

A rendes kötelezett tantárgyak tanárai s az előadott tantárgyak rendje.

A tanár neve	Tantárgy és osztály	Hetenkénti óraszám	Jegyzetek
Batizfalvi István r. tanár	Vallás: II. IV—VIII. Történelem: VII.	16	
Böhm Károly r. tanár	Latin nyelv: VII. Görög nyelv: VII. Bölcsészet: VII. VIII.	13	A főgymnasium igazgatója. A VII. osztály főnöke. Az ág. h. ev. egyet. tanügyi bizottság jegyzője.
Dr. Fröhlich Róbert r. tanár	Földrajz: III. Történet: IV. Latin nyelv: V. Görög nyelv: V. Német nyelv: VI.	18	Az V. osztály főnöke. A főgymn. könyvtárnoka.
Góbi Imre r. tanár	Magyar nyelv: Ia. II. VIII. Történelem: VIII.	16	A VIII. osztály főnöke. Az «Arany János-kör» elnöke.
Lehr Albert r. tanár	Magyar nyelv: III. IV. V. VI. VII. Történelem: III.	18	
Dr. Petz Gedeon r. tanár	Latin nyelv: III. Német nyelv: Ia. Ib. III. V. Vallás III.	18	A III. osztály főnöke. Az ifjusági könyvtár őre.
Ráth Arnold r. tanár	Algebra: IV. Mértani rajz: IV. Természetrajz: IV. Mathematika: V. Physika: VII. VIII.	17	A physikai és chemiai szertár őre. Az ifjusági segélyző-egyesület felügyelője.
Rátz László segédtanár	Mennyiségtan: II. III. VI. VII. VIII. Mértani rajz: II. III.	18	
Szönyi Tivadar énektanár	Ének: Ia. Ib. II. III.	4	Az egyház orgonistája.
Scholtz Albert r. tanár	Latin nyelv: Ia. Ib. Földrajz: Ia. IV.	18	Az Ia. osztály főnöke.
Svoboda István r. tanár	Latin nyelv: II. VIII. Görög nyelv: VIII. Német nyelv: II. Szépirás: II.	19	A II. osztály főnöke.
Dr. Tóth Kálmán segédtanár	Magyar nyelv: Ib. Latin nyelv: VI. Görög nyelv: VI. Történelem: V.	18	A VI. osztály főnöke.
Ulbrich Sándor r. tanár	Mennyiségtan: Ia. Ib. Mértani rajz: Ia. Ib. Földrajz: Ib. II. Növénytan: V. Állattan: VI. Szépirás: Ib.	21	Az Ib. osztály főnöke. A természetrajzi szertár őre. A tanári értekezletek jegyzője.
Weber Rudolf r. tanár	Vallás: Ia. Ib. Latin nyelv: IV. Német nyelv: IV. VII. VIII. Történet: VI. Szépirás: Ia.	21	A IV. osztály főnöke. A gymnásiumi dal- és zene-egyesület felügyelője.

A TANÁROK IRODALMI MŰKÖDÉSE

AZ 1891/92-DIKI ISKOLAI ÉVBEN.

Böhm Károlytól sajtó alatt van: «Az ember és világa» 2-dik kötete «A szellem élete» címmel.

Dr. Fröhlich Róberttől megjelent: «Dacia nyugoti határa» (Archæol. Értesítő XI.), «Acumincum vidéke és a régi pannoniai limes» (Archæol. Értesítő XII). Egy hosszabb bírálat az «Egyetemes Philologiai Közlöny» XVI. évfolyamában.

Góbi Imrétől megjelent a «Magyar Irálytan» 2-dik kiadása és a «Magy. nemz. irod. története» a Franklin-társulat kiadásában.

Lehr Alberttól sajtó alatt: «Magyar Olvasókönyv» I. és II. kötet és «Toldi» egészen átdolgozott isk. kiadása.

Dr. Petz Gedeon szerkesztette az «Egyetemes Philologiai Közlöny» modern-philologiai részét és több közleményt írt e folyóiratba.

Ráth Arnoldnak több közleménye jelent meg a Természettud. Közlöny Pótfüzeteiben és a természettudományi társulat 50 éves jubileuma alkalmából kiadott emlékkönyvben egy hosszabb tanulmány a Nap energiájának megmaradásáról.

Szőnyi Tódortól sajtó alatt van «Evang. énekeskönyv hangjegyekkel iskolák számára».

Dr. Tóth Kálmán több bírálatot írt az «Egyetemes Philologiai Közlöny»-be.

Weber Rudolftól megjelent nehány kisebb költemény a felsőszepesi tájszólásban a «Szepesi Hirnök»-ben.

A TANANYAG ÉS A TANKÖNYVEK KIMUTATÁSA

AZ EGYES OSZTÁLYOKBAN.

I. a) és b) osztály.

Vallás, h. 2 óra. Az ó-szövetség könyveinek tartalma. K. k. Warga János.

Latin nyelv, h. 6 óra. *Grammatikából:* az öt declinatio, a nemi főszabályokkal; az adjectivum és fokozása; a névmások, kivált a személyes névmások; a rendes igeragozás activuma és passivuma. *Syntaxisból:* Az alany mondomány és tárgy; a főnév és melléknév congruentiája, birtokos jelző. *Olvasmány:* I—X; XII. 1—10; 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20. 13 mese fordítva, elemezve és könyv nélkül. K. k. Szénássy-Elischer latin nyelvtana és olvasókönyve.

Magyar nyelv, h. 5 óra. Alaktan mondattani alapon. Prózai darabok s költemények elmondása. Kéthetenként egy irásbeli dolgozat. — K. k. Szinnyei: Magyar nyelvtan I. r. Olvasókönyv Lehr-Riedltől.

Német nyelv, h. 2 óra. Öt prózai és tizenegy költői darab fordítása, elemezése és emlékelése. — A nyelvtanból: névragozás; *sein*, *haben* és *werden* segítő igék; erős és gyenge igeragozás; a melléknév ragozása és fokozása; személynévmás és birtokos névmás, indulatszó. Az egyszerű mondat és részei. Irásbeli gyakorlatok. — K. k. Heinrich G.: Német olvasókönyv I. Weber: Deutsche Dichtungen. Schwicker: Deutsche Sprachlehre.

Földrajz, h. 3. Magyarország és a Földközi tengert környező területek. Az egyes vidékeket jellemző természeti tárgyak ismertetése. Térképrajzolás. K. k. Scholtz: Földrajz I.

Mennyiségtan, h. 3 óra. A négy alapmívelet elvont és megnevezett számokkal, közönséges és tizedes törtekkel. Összevonás és szétbontás. A számok oszthatósága. A számok törzs- és összes tényezői. A legnagyobb közös osztó és a legkisebb közös többes. Időszámítás. K. k. Mauritz.

Mértani rajz, h. 2 óra. A mértan elemei. Az egyenesek mérése, iránya és viszonyos fekvése. A szög keletkezése, megnevezése, részei, nagysága, különfélesége, mérése és szerkesztése. A négy számtani alapmíve-

let egyenesekkel és szögekkel. A mellék-, csúcs-, megfelelő, váltó- és az ugyanazon oldalon fekvő szögek. A háromszögek, négy és sokszögek, mindezeknek szerkesztése. A körvonal, kör ív, a radius, diameter és húr. Egyenes vonalú egyszerű ékítmények rajzolása. K. k. Fodor és Wagner Rajzoló Planimetria.

Ének, h. 1 óra.

Szépirás, h. 1. óra. Magyar kis és nagy betűk. Ezeknek begyakorlása egyenkint, egyes szavakban és összefüggő mondatokban.

Testgyakorlat, h. 2 óra.

II. osztály.

Vallás, h. 2 óra. Az Uj-szövetség. K. k. Warga János. Egyházi énekek könyv nélkül.

Latin nyelv, h. 6 óra. Deponens és a rendhagyók typusai; nemi szabályok. Áttétel activumból passivumba; az appositio; a határozók vázlatosan. Kettős nom. és acc. — Olvasókönyvből: Magyarból latinra 12 olvasmány, latinból magyarra 23 olvasmány és az Argonauták és Pyrrhus, elemezve és emlékelve. K. k. Szénássy-Elischer nyelvtana és olvasókönyve.

Magyar nyelv, h. 4 óra. Ragos és névutós határozók. Egyszerű és összetett mondatok. Egyenes és nem egyenes beszéd. Körmondatok. Prózai rajzok. Több hosszabb olvasmány, különösen a «Tatárjárás» tüzetesebb magyarázata. 8 költemény elemzése és emlékelése. Két hetenként egy irásbeli dolgozat. K. k. Szinnyei József nyelvtana. II. rész és Lehr-Riedl olvasókönyve.

Német nyelv, h. 3 óra. A segítőigék ragozása; határozatlan és mutató névmás; számnév, határozók; előljárók; mellérendelő kötőszók. — A főmondat különböző alakjai; összevont és összetett főmondat. — 9 prózai olvasmány és 10 költemény elemzése és emlékelése. K. k. Heinrich G. Német olvasókönyv I. Weber: Deutsche Dichtungen. Schwicker: Deutsche Sprachlehre.

Földrajz, h. 3 óra. Európa és Ázsia földrajza az I-ső osztályban átvett részek kivételével. Az egyes vidékeket jellemző természeti tárgyak ismertetése. Térképrajzolás. K. k. Scholtz: Földrajz II.

Mennyiségtan, h. 3 óra. Számolási rövidítések. Számtani műveletek korlátolt pontossággal. Olasz gyakorlat. Arányosság. Egyszerű s összetett hármasszabály. Kamatszámítás. — K. k. Mauritz.

Mértani rajz, h. 2 óra. Egyszerű szerkesztések körzővel és vonalzóval. Derékszögű, egyenlőszárú és különoldalú háromszögek. Négyszögek. Egybevágás és hasonlóság. Területszámítás. — K. k. Landau-Wohlrab III. f.

Ének, h. 1 óra.

Szépirás, h. 1 óra. Német kis és nagy betűk; összefüggő mondatok ütem szerint való irása.

Testgyakorlat. h. 2 óra.

III. osztály.

Vallás, h. 2 óra. Egyháztörténelem; a főbb ker. felekezetek ismertetése. Egyházi énekek. — K. k. Pálfy: a ker. anyaszentegyház rövid története.

Latin nyelv, h. 7 óra. *Olvasmány*. Liviusból: Róma története. Előkor 1—5. A királyok kora 1—24. fej. Phædrusból tíz mese. Az olvasottak elemezése, fordítása és emlékelése. — *Nyelvtan*. A grammatikai formák folytonos ébrentartása mellett a syntaxisból: az esetek használata, accus. cum inf. és nomin. c. inf.; mondatfajok. Irásbeli forditás-gyakorlatok. — K. k. Elischer: Latin olvasókönyv. Holzweiszig: Latin nyelvtana és gyakorlókönyve.

Magyar nyelv, h. 4 óra. Rendszeres magyar nyelvtan. — Ügyiratok. — Költemények könyv nélkül és magyarázatokkal. — K. k. Szinnyei Nyelvtana, Lehr-Riedl-féle Olvasókönyv.

Német nyelv, h. 3. óra. Költői és prózai darabok olvasása, magyarázása és emlékelése. A nyelvtani ismeretek folytonos ébrentartása mellett részletesebben a visszahozó névmás, a kötőszók és a határozói mellékmondatok tana. A német helyesírás szabályai. Irásbeli gyakorlatok. — K. k. Harrach: Német olvasókönyv II. Weber: Deutsche Dichtungen. Schwicker: Deutsche Sprachlehre.

Történelem, h. 2 óra. Magyarország története. K. k. Batizfalvy.

Földrajz, h. 3 óra. Afrika, Amerika és Ausztrália földrajza, egyes jellemző természeti tárgyak tárgyalásával. Térképek. A mathematikai és physikai földrajz főpontjai. — K. k. Scholtz. Földrajz III.

Mennyiségtan, h. 3 óra. Egyszerű és összetett aránylat. Az aránylatok alkalmazása az egyszerű és összetett hármas szabályra. Lánczszabály. Arányos osztás. Ötvény-számolás. — K. k. Mauritz.

Mértani rajz, h. 2 óra. Körtan. A kör alkalmazása néhány egyszerű szerkesztésre és diszítésre. Ellipsis, hyperbola, parabola, csigavonal. — K. k. Landau-Wohlrab 3. f.

Ének, h. 1 óra.

Testgyakorlat, h. 2 óra.

IV. osztály.

Vallás, h. 2 óra. Keresztyén hit- és erkölcstan, Sztekle András kézikönyve szerint. Egyházi énekek.

Latin nyelv, h. 6 óra. *Olvasmány* Liviusból: A királyok kora 12—24. fej. Ovidiusból: Romulus és Remus megmentése; Dædalus és Icarus; Philemon és Baucis. *A mondattanból:* a casustan kiegészítése; ablat. absol. part. conj.; ok- és időhatározó mellékmondatok, indicativussal és conjunctivussal; ut finale; consecutio temporum. Hetenkint egy fordítási gyakorlat. A verstan elemei. — K. k. Elischer: Latin olvasókönyv. Székely F.: Latin nyelvtan; Schultz-Kiss: Gyakorlókönyv.

Magyar nyelv, h. 3 óra. Általános irálytan, verstan. — Arany «Toldi»-ja magyarázva, jegyzetekkel, 8 ének könyv nélkül. — K. k. Góbi Stilistikája I. rész. — Lehr-féle Toldi-kiadás.

Német nyelv, h. 2 óra. Költői és prózai darabok magyarázása és az utóbbiak emlékelése. Mellékmondatok s többszörösen összetett mondatok. Irásbeli gyakorlatok. — K. k. Harrach J. Német olvasókönyv II. Weber: Deutsche Dichtungen.

Történelem, h. 4 óra. A keleti népek történetének főpontjai. A görögök története a chaironeai ütközetig, kiváló tekintettel a műveltségre. K. k. Batizfalvi I. r.

Földrajz, h. 3 óra. Az osztrák-magyar monarchia földrajza, különös tekintettel annak politikai részére. — K. k. Scholtz: Földrajz IV.

Mennyiségtan, h. 3. óra. *Algebra:* A négy alapmívelet egész és törtszámokkal. A geom. számsor mint az osztás eredménye. Közös osztó és többszörös. Négyzetre és köbre emelés, a binom és trinom és a tizesrendszerű számok négyzete és köbe. Első fokú egyenletek egy ismeretlennel. Az arány és az aránylat. — K. k. Mauritz.

Mértani rajz, h. 2 óra. Elemi stereometria és távlattan. Landau és Wohlrab 2. füzete nyomán (III. kiadás).

Természetrajz, h. 2 óra. Előismeretek a chemiából. Az ásványok morphologiai és physikai tulajdonságai. A legfontosabb ásványok leírása. K. k. dr. Róth Samu: Az ásvány-, kőzet- és földtan alapvonalai.

Testgyakorlat, h. 2 óra.

V. osztály.

Vallás, h. 2 óra. Bibliaismertetés. — K. k. Batizfalvi István.

Latin nyelv, h. 5 óra. Olvastatott: Cæsar de bello Gallico I. k. (54. f.) Ovidius Metamoph. I, 1—41, 5, II, 1—332, összesen 747 sor; könyv nélkül I, 1—150 sor. — Syntaxisból: Idők használata, consecutio

temporum, objectiv mondatok, oratio obliqua. — Fordítási gyakorlatok magyarból latinra (23). — K. k. Cæsar de bello Gallico ed. Prammer; Ovidii carmina ed. Zingerle. — Cserny-Dávid: Latin stylus-gyakorlatok.

Görög nyelv, h. 4 óra. Az alaktan főpontjai a torokhangu igékig megfelelő gyakorlatokkal. — K. k. Görög nyelvtan, írta Maywald József; Görög olvasókönyv ugyanattól.

Magyar nyelv, h. 3 óra. Szerkesztéstan. — A ballada elmélete, balladák magyarázva s könyv nélkül. — K. k. Góbi stilistikája II. rész. — A balladák Beöthy-féle kiadása.

Német nyelv, h. 2 óra. *Költői olvasmány:* Das Hildebrandslied. Hartmann v. Aue: Der arme Heinrich. Aus dem Nibelungenliede. Eingang des Reinke de Vos. Aus Wielands Oberon. Aus Klopstocks Messias. Schiller: Lied von der Glocke; Handschuh. Uhland: Taillefer; Ver sacrum. Zedlitz: Nächtliche Heerschau. — *Prózai olvasmány:* Jean Paul: Die Neujahrsnacht eines Unglücklichen. Kleist: Das Bettelweib von Locarno. Raumer: Konradins Ede. Mommsen: Der Krieg gegen die Seeräuber. — Iskolai fordításgyakorlatok; házi dolgozatok az olvasmány alapján. — K. k. Heinrich: Lehr- u. Lesebuch III.

Történelem, h. 4 óra. Macedonia története. A görög műveltség a macedon korszakban. Római történet a város alapításától a nyugatrómai birodalom bukásáig, különös tekintettel a műveltségi állapotokra. K. k. Batizfalvy I.

Mennyiségtan, h. 3 óra. a) *Algebra:* A binom magasabb positiv hatványai. Gyökvonás. Számolás gyökmennyiségekkel. Négyzetgyök- és köbgyökvonás alg. többtagúból és tizesrendszerű számokból. A tiszta és a vegyes másodfokú egyenletek megoldása. Első fokú egyenletek két és három ismeretlennel. A számtani számsor. — K. k. Mauritz. — b) *Geometria:* A síkmértan elemei. — K. k. Ábel.

Növénytan, h. 2 óra. A növények jellemző chemiai, alak- és élettani tulajdonságai. A növények szövet- és alaktana. Linné rendszere. A természetes rendszer és ennek alapján a növénykörök és osztályok, ezeknek főbb rendjei és családjai a legismertebb képviselőkkel. — K. k. Borbás Vincze.

Testgyakorlat, h. 2 óra.

VI. osztály.

Vallás, h. 2 óra. A keresztyén egyház története. — K. k. Batizfalvi István.

Latin nyelv, h. 5 óra. Olvasmány: Sallustius «Bellum Jugurthi-

num» című müvéből válogatott részek. — Vergilius Aen. VI. válogatva. — K. k. Sallustius ed. Pecz; Vergilius ed. Némethy. A syntaxisból: A feltételes és óhajtó mondatok; quum-os mondatok; az or. obliqua; gerundium és gerundivum; supinum. Kéthetenként irásbeli gyakorlatok. — K. k. Cserny-Dávid: Latin stylusgyakorlatok. I. r.

Görög nyelv, h. 4 óra. Az alaktan bevégezve. Syntaxisból az esettan. Az alaktani részekhez megfelelő gyakorlatok. Olvasmány: Lukianosból két dialogus és az Enypnion. — K. k. Maywald József: «Görög Nyelvtan» és «Görög gyakorló és olvasókönyve.» Luciani. Sam. Op. ed. C. Jacobitz. Vol. I. p. I.

Magyar nyelv, h. 3 óra. Rhetorika. A dráma elmélete. Shakespeare «Coriolanusa» magyarázva. — K. k. Góbi Rhetorikája, Névy-féle Coriolan-kiadás.

Német nyelv, h. 2 óra. Goethe «Hermann und Dorothea» című költeménye fordítva, magyarázva és prózában áttéve elmondva; egy része (I, 1—170) könyv nélkül. — Iskolai dolgozatúl fordítások németre, házi dolgozatok «Hermann und Dorothea» öt első éneke prózában. — K. k. Weber Goethe «Hermann und Dorothea».

Történelem, h. 4 óra. A középkor története. — K. k. Batizfalvi II. köt.

Mennyiségtan, h. 3 óra. a) *Algebra:* A hatványozás általánosítása. Logarithmusok. Exponentialis egyenletek. — K. k. Mauritz. — b) *Mértan:* A szabályos sokszögekről; a kör és részeinek kerület- és területszámítása. Síktrigonometria. — K. k. Ábel, Mértan.

Állattan, h. 2 óra. Az állatok legjellemzőbb chemiai, alak- és élettani tulajdonságai. Az állatok szervrendszerei és szervei részletesen és összehasonlítva, különös tekintettel az emberre. Az állatok rendszertana. Az állatkörök, az állatosztályok és főbb rendek a legismertebb képviselőkkel. — K. k. Paszlavszky József.

Testgyakorlat, h. 2 óra.

VII. osztály.

Vallás, h. 2 óra. A magyarországi protestans egyház története. — K. k. Batizfalvi István.

Latin nyelv, h. 5. óra. Olvastatott: *Cicero*. De imperio Cn. Pompeji és in Catilinam I-ső beszéd. — *Livius* XXI. 1—11, 14, 18, 19, 21—37; 52—57; XXII. 3—7. fej., összesen: 43 fejezet. *Horatius* Ódáiból: I. 1, 20. II. 3, 10, 14, 16. III. 8, 30. Könyv nélkül: 4 óda. — K. k. Livius ed. Teubner; Horatius ed. Teubner; Cicero ed. Dávid (Orationes selectæ). Gyakorlókönyvül szolgált a stylus-gyakorlatoknál: Kolmár-

Sváby II. rész, melyből fordítottak összesen : 20 gyakorlatot. Iskolai félig szabad dolgozat volt : 6.

Görög nyelv, h. 4 óra. Olvastatott : *Homeros* Od. VI., IX. 155—566 ; összesen 792 vers ; ebből emlékelve : 145 vers. — *Herodotos* I. 95—131 fej. — K. k. Homeros és Herodotos ed. Teubner. — A syntaxisból rendszeresen tárgyaltattak : az ige nemei ; az igeidők és a módok használata.

Magyar nyelv, h. 3 óra. Poetika. — K. k. Góbi.

Német nyelv, h. 2 óra. Lessing és Herder élete és művei. Goethe élete s művei «Iphigeniá»-ig bezárólag. Olvasmány : Schiller Tell, Wallensteins Lager, Piccolomini. Irásbeli dolgozatok. — K. k. Kluge, Geschichte der deut. Nationalliteratur.

Történelem, h. 4 óra. Az új-kor története. — K. k. Batizfalvi István.

Mennyiségtan, h. 3 óra. a) *Algebra :* A másodfokú egyenlet teljes elmélete. A számtani és mértani haladvány. Szakaszos tizedes törtek átalakítása közönséges törtekké. Kamatos kamat- és járadék-számítás. — K. k. Mauritz. — b) *Mértan :* Térmértan. A pont coordinatái. Két pont távolsága. Első és másodfokú függvények graphikai ábrázolása. Az egyenes és kör egyenlete. — K. k. Ábel, Mértan.

Physika, h. 3 óra. Alapvető fogalmak. A szilárd, folyós és terjengős testek mechanikája. — K. k. Ráth A. Kisérleti természettan.

Lélektan, h. 2 óra. A szellemi élet főjelenségei. — K. k. Böhm K. Tapasztalati lélektan.

Testgyakorlat, h. 2 óra.

VIII. osztály.

Vallás, h. 2 óra. Keresztyén hit- és erkölcstan. — K. k. Batizfalvi István.

Latin nyelv, h. 5 óra. Tacitus Annales II. 1—47, 49 ; 51—65. Horatius carm. IV. 2 ; Epod. 2 ; Sat. I. 1, 9 ; II. 6. Könyv nélkül Hor. carm. IV. 2. Epod. 2. — Magyarból latinra 18—28 ; 57—62. — 5 önálló irásbeli feladat. A római irodalom története Plautustól az ezüstkor végéig. — K. k. Tacitus és Horatius Teubner-féle kiadás : Kolmár-Sváby II.

Görög nyelv, h. 4 óra. Hom. Il. VI. 369—502 ; VIII ; IX. 1—235 ; könyv nélkül VI. 369—391, VIII. 1—121. — Thuk. III. 1—8 ; 15—36 ; 49—52 ; 68, 69. Összetett mondatszerkezet az olvasmányon begyakorolva. — K. k. Homeros és Thukydides Teubner-féle kiadás.

Magyar nyelv, h. 3 óra. A magyar nemzeti irodalom törté-

nete. Havonként irásbeli dolgozat. — K. k. Beöthy Zsolt könyve I. II. köt.

Német nyelv, h. 2 óra. Schiller élete és művei Jungfrau von Orleanstól fogva. Uhland, Rückert, Chamisso, Bodenstedt, Scheffel, Geibel. Olvasmány: Braut von Messina, Jungfrau von Orleans. — K. k. Kluge: Geschichte der deutschen Nationalliteratur.

Történelem, h. 4. óra. Magyarország oknyomozó története. — Mangold könyve szerint.

Mennyiségtan, h. 2 óra. Kapcsolástan. A binomialis tétel. A mathematika főbb tanainak ismétlése. — K. k. Mauritz Algebra és Ábel Mértan.

Physika, h. 4 óra. Rezgéstan, Akustika, Optika, Calorika és Elektrologia. — K. k. Ráth A. Kisérleti természettan.

Logika, h. 2 óra. A gondolkodás elemi és rendszeres formái. — K. k. Böhm K. Logika.

Testgyakorlat, h. 2 óra.

A főgymnasiumi tanulók száma.

Tanulók	Osztályok szerint: I. a.	I. b.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	Összesen	Hitvallás szerint: ág. h.	e. r.	unit.	r. k.	g. k.	izr.	Összesen	Fizető	Tandíjmentes	Ösztöndíjas	Összes szám
rendes	44	46	64	67	57	41	28	29	33	409	201	20	1	26	3	158	409	372	49	—	421
magántanuló	4	1	2	—	1	—	1	1	2	12	5	—	—	3	—	4	12	—	—	—	—

A főgymnasiumi tanulók névsora.*

I. a. OSZTÁLY.

1. Altheim Gusztáv, 1881. Budapest, ág. h.
2. Balogh Ödön, 1881. Budapest, ág. h.
3. Bodány Béla, 1881. Budapest, ág. h. t. m.
4. Cornides Aladár, 1880. Budapest, ág. h.
5. De Rivo Csermelyi Sándor, 1881. Budapest, r. k.
6. Fischer Ernő, 1881. Budapest, izr.
7. Frankl Aladár, 1881. Budapest, izr.
8. Freund Emil, 1881. Budapest, izr.
9. Frischmann István, 1881. Budapest, izr.
10. Glaser Pál, 1881. Budapest, izr.
11. Glock Géza, 1880. Lőcse, ág. h. ism.
12. Grau Lajos, 1879. Budapest, ág. h. ism.
13. Halmay Zoltán, 1881. Dubrova, r. k.
14. Häutler Rezső, 1881. Budapest, izr.
15. Hunyadi Ferencz, 1881. Budapest, ág. h.
16. Janisch Károly, 1880. Brassó, ág. h. ism.
17. Joel Richard, 1881. Budapest, izr.
18. Kalledey Arthur, 1882. Budapest, izr.
19. Kalledey Sándor, 1881. Budapest, izr.
20. Kammermayer Alfréd, 1882. Budapest, ág. h.
21. Kanitz Emil, 1881. Budapest, izr.
22. Kaufmann Miklós, 1881. Légrád, izr.
23. Kézelmann Ferencz, 1880. Budapest, ág. h. t. m.
24. Klein Frigyes, 1882, Budapest, izr.
25. Koós Dezső, 1881. Budapest, ág. h.
26. Kovács Sándor, 1881. Gömör-Panyit, ág. h.
27. Löwinger Arthur, 1880. Budapest, izr. ism.
28. Matuska György, 1881. Budapest, ág. h.
29. Mintz Siegfried, 1881. Budapest, izr.
30. Mosánszky Aladár, 1880. Budapest, ág. h.
31. Saláry Endre, 1881. Kis-Kőrös, ág. h.
32. Schreyer Endre, 1881. Budapest, izr.
33. Szidarovszky János, 1881. Budapest, ev. ref.
34. Tomcsányi Kálmán, 1881. Ivánkafalva, ág. h.
35. Vámossy Károly, 1882. Budapest, ev. ref.
36. Vladár Gábor, 1881. Bia, ág. h.
37. Weisz József, 1881. Budapest, izr.
38. Wittmann Ernő, 1881. Budapest, izr.

Évközben kimaradtak:

39. Nötl Pál, 1881. Budapest, ág. h. t. m.
40. Palugyai Ernő, 1878. Miskolcz, ág. h. t. m.
41. Palugyai Zoltán, 1881. Miskolcz, ág. h. t. m.
42. Porgesz Lajos, 1880. Villány, izr.
43. Rill Imre, 1880. Keszthely, ág. h. t. m.
44. Weszter Gusztáv, 1881. Kolozsvár, ág. h. t. m.

Magántanulók:

45. Altmann István, 1881. Budapest, izr.
46. Lamm Zsigmond, 1882. Budapest, izr.
47. Nádosy István, 1880. Szt.-Lőrincz, ág. h.
48. Vallaszky Dezső, 1881. Budapest, ág. h.

* Rövidítések: ág. h. = ágostai hitvallású; ev. ref. = evangelikus reformált; r. k. = római katholikus; g. k. = görög keleti; unit. = unitárius; izr. = izraelita; t. m. = tandíjmentes; ö. d. = ösztöndíjas; ism. = ismétlő † = meghalt.

I. b. OSZTÁLY.

1. Abelesz Ármin, 1881. Budapest, izr.
2. Abelesz Marczell, 1881. Budapest, izr.
3. Agular Izidor, 1879. Abaliget, izr.
4. Bauer Béla, 1882. Budapest, izr.
5. Csipkay Andor, 1880. Budapest, ág. h.
6. Einecke Antal, 1881. Budapest ág. h.
7. Faber Antal, 1880. Budapest, ág. h.
8. Fischer Albert, 1881. Budapest, ág. h.
9. Forrai József, 1881. Nádudvar, izr.
10. Freibauer Ede, 1881. Budapest, izr.
11. Friedmann Ernő, 1881. Budapest, izr.
12. Glatz Erich, 1881. Budapest, ág. h.
13. Gradl Ferencz, 1880. Budapest, unit. ism.
14. Graf Jenő, 1880. Budapest, ág. h. t. m.
15. Grosz Náthán, 1881. Petrozsény, izr.
16. Hencz Andor, 1881. Szolnok, ág. h.
17. Hirschfeld Jenő, 1882. Budapest, izr.
18. Hubert Gusztáv, 1881. Budapest, izr.
19. Kellner László, 1881. Budapest, izr.
20. Kerekes József, 1881. Kis-Várda, ev. ref.
21. Kormos Tivadar, 1881. Győr, ág. h.
22. Krausz Nándor, 1881. Budapest, izr.
23. Latzkó László, 1882. Budapest, izr.
24. Lux Vilmos, 1880. Hamburg, ág. h.
25. Mayer Andor, 1882. Győr, ág. h.
26. Mauthner Alfréd, 1879. Prága, r. k. ism.
27. Nagy Lajos, 1881. Deés, ev. ref.
28. Ney Dezső, 1882. Budapest, izr.
29. Noszák Sándor, 1881. Budapest, ág. h.
30. Reichart Aladár, 1881. Budapest, r. k.
31. Rubin Hugó, 1880. Budapest, izr. ism.
32. Schönfeld Győző, 1881. Budapest, izr.
33. Schulhof Arthur, 1881. Budapest, izr.
34. Schwartz Endre, 1882. Budapest izr.
35. Tatter Gusztáv, 1880. Késmárk, ág. h.
36. Ungár Aladár, 1881. Budapest, izr.
37. Wahl Ernő, 1880. Budapest, izr. ism.
38. Watterich Gusztáv, 1879, Iglau. r. k.
39. Widder Ferencz, 1881. Budapest, izr.
40. Wildmayer Waldemár, 1877. Kopenhága, ág. h.
41. Zacher Emil, 1881. Budapest, ág. h.
42. Zolnay Jenő, 1881. Budapest, ág. h.
43. Zsigmondy Zoltán, 1881. Budapest, ág. h.

Évközben kimaradtak :

44. Asbóth Arthur, 1879. Budapest, ág. h.
45. Ivanovich Viktor, 1881. Budapest, ág. h. t. m.
46. Lehner István, 1880. Budapest, ág. h. t. m.

Magántanulók :

47. Erémi Ullmann Andor, 1882. Budapest, izr.

II. OSZTÁLY.

1. Bárány Ferencz, 1879. Gomba, ág. h. t. m.
2. Bayer Gyula, 1879. Budapest, ág. h.
3. Becker Géza, 1880. Budapest, ág. h.
4. Benedicty Géza, 1880. Tápió-Szele, ág. h.
5. Benkó Ödön, 1879. Budapest, ág. h.
6. Brandt Géza, 1880. Budapest, izr.
7. Brüll Pál, 1881. Budapest, r. k.
8. Chován Kálmán, 1878. Bécs, ág. h.
9. Conrád Ottó, 1880. Budapest, ev. ref.
10. Császár Ernő, 1881. Budapest, ev. ref.
11. Csordás István, 1880. Budapest, ág. h.
12. Debreczenyi István, 1880. Budapest, ev. ref.
13. Détshy Károly Frigyes, 1881. Budapest, izr.
14. Fábry Andor, 1880. Budapest,
15. Falvay Kálmán, 1880. Budapest, ág. h. t. m.
16. Fejér Elek, 1881. Budapest, r. k.
17. Fischer Ernő, 1880. Budapest, izr.
18. Fischer Ödön, 1880. Budapest, ág. h.
19. Frey Ernő, 1880. Budapest, izr.
20. Fritz Zsigmond, 1879. Rácz-Almás, izr.
21. Gömöry Lajos, 1879. Budapest, ág. h.
22. Hanusch József, 1879. Budapest, ág. h.
23. Hasenauer István, 1880. Budapest, ág. h.
24. Hesz Leo, 1880. Budapest, izr.
25. Hieronymi Pál, 1879. Budapest, r. k.
26. Höchel János, 1879. Budapest, ág. h.
27. Höcker Frigyes, 1878. Budapest, ág. h. ism.
28. Kanitz Vilmos, 1880. Budapest, izr.
29. Kaufmann Rezső, 1881. Pankota, izr.
30. Klammer Béla, 1880. Miskolcz, izr.
31. Knuth Frigyes, 1880. Budapest, ág. h.
32. Koós Aladár, 1880. Monor, ág. h.
33. Kopf Miksa, 1879. Szabadka, izr.
34. Kralik István, 1877. Budapest, ág. h.
35. Krausz Lajos, 1880. Siófok, izr.
36. Kubies Jakab, 1881. Budapest, izr.

37. Kullmann Vilmos, 1880. Budapest, ág. h. t. m.
38. Kund Andor, 1880. Budapest, ág. h.
39. Légrády György, 1880. Budapest, ág. h.
40. Lichtenberg Pál, 1881. Budapest, izr.
41. Lichtenberger Béla, 1880. Budapest, izr.
42. Mayerhöffer Jenő, 1880. Bpest, ág. h. t.m.
43. Posevitz Samu, 1880. Alsó-Metzenzéf, ág. h.
44. Pratscher József, 1879. Budapest, ág. h.
45. Roller Benő, 1879. Budapest, izr.
46. Roszner Vilmos, 1880. Budapest, ág. h.
47. Sárfy József, 1879. Budapest, ág. h.
48. Schmahl Reinhold, 1880. Budapest, ág. h.
49. Scholtz Pál, 1880. Budapest, ág. h.
50. Schiecker Jakab, 1880. Budapest, izr.
51. Schubert Béla, 1880. Budapest, ág. h.
52. Schwarz Ottó, 1880. Győr, izr.
53. Seligmann Kolos, 1879. Berlin, ág. h.
54. Spitzer Ernő, 1880. Budapest, izr.
55. Szidon Dezső, 1881. Budapest, izr.
56. Streck József, 1879. Budapest, ág. h.
57. Sugár Elemér, 1880. Budapest, izr.
58. Tomcsányi Vilmos, 1880. Budapest, ág. h.
59. Valkó Lajos, 1880. Budapest, ág. h.
60. Vetsey Géza, 1880. Budapest, ág. h.
61. Wolfner Ottó, 1880. Bécs, izr.
62. Wünsch Rezső, 1879. Uebersee, ág. h.
63. Zückler Bódog, 1878. Budapest, ág. h.

Évközben kimaradt:

64. Péterffy Oktáv, 1881. Pozsony, ág. h.

Magántanulók:

65. Burchard Andor, 1880. Budapest, ág. h.
66. Mansfeld Ernő, 1880. Budapest, ág. h.

III. OSZTÁLY.

1. Abeles Ede, 1880. Budapest, izr.
2. Bálint Béla, 1879. Budapest, izr.
3. Balogh Pál, 1879. Budapest, ág. h.
4. Becker Rezső, 1878. Budapest, ág. h.
5. Benkó István, 1877. Budapest ág. h.
6. Bergl Gyula, 1879. Budapest, izr.
7. Bergl Rezső, 1880. Budapest, izr.
8. Bogosán János, 1877. Arad, ág. h.
9. Brandt Pál, 1879. Budapest, izr.
10. Busztin Gyula, 1879. Abony, izr.
11. Fáber Fülöp, 1876. Budapest, ág. h.
12. Fekete Zoltán, 1879. Aranyos-Maróth, ág. h.
13. Fleischer János, 1879. Budapest, ág. h. t. m.
14. Fogarascher Vilmos, 1878. Brassó, ág. h.
15. Fort Ferencz, 1879. Budapest, ág. h.
16. Földiák Ervin, 1879. Budapest, izr.
17. Freund Antal, 1880. Budapest, izr.
18. Fröhlich Kár., 1879. Budapest, ev. ref. t. m.
19. Góbi Árpád, 1879. Sopron, ág. h. t. m.
20. Gönczi Jenő, 1879. Nagy-Károly, izr.
21. Gross Henrik, 1877. Petrozsény, izr.
22. Halmay István, 1880. Magosfalva, r. k.
23. Henszelmann Gyula, 1879. Budapest, ág. h.
24. Herzfeld Frigyes, 1879. B.-Gyarmat, izr.
25. Hirsch Albert, 1879. Budapest, izr.
26. Hofbauer Ervin, 1879. Budapest, izr.
27. Horváth Károly, 1879. Budapest, r. k.
28. Jancovius Árpád, 1879. Budapest, ág. h.
29. Joannovits János, 1878. Budapest, g. k.
30. Kaiblinger Fülöp, 1878. Budapest, ev. ref. t. m.
31. Kanitz Henrik, 1879. Budapest, izr.
32. Kilényi Zoltán, 1878. Budapest, ág. h.
33. Kornfeld György, 1880. Budapest, izr.
34. Krausz Jenő, 1879. Siófok, izr.
35. Kring Jenő, 1878. Döröcske, ág. h.
36. Kutassy Ágoston, 1879. Budapest, ág. h.
37. Landsberger Ernő, 1878. Diószeg. izr.
38. Langheim Pál, 1879. Budapest, izr.
39. Lauffer Albin, 1879. Budapest, ág. h.
40. Lehoczky Pál, 1878. Kiszács, ág. h. ism.
41. Lehr Andor, 1879. Szt.-Lőrincz, ág. h. t. m.
42. Lichtenberg Sándor, 1880. Budapest, izr.
43. Löllbach Zsigmond, 1879. S.-Tarján, r. k.
44. Löwenbein József Mózes, 1878. Bilnicz, (Morva) izr.
45. Lung Géza, 1880. Budapest, ág. h. ö. d.
46. Mannsfeld Ottó, 1879. Budapest, ág. h.
47. Nádosy István, 1878. Budapest, ág. h.
48. Nádosy Pál, 1879. B.-Szt.-Lőrincz, ág. h.
49. Nagy György, 1879. Budapest, izr.
50. Németh Géza, 1878. Szegszárd, ág. h. t. m.
51. Neuwirth Rezső, 1879. Csacza, izr.
52. Oppenheim Ernő, 1879. Budapest, izr.
53. Rosenfeld József, 1880. Lepsény, izr.
54. Rosenthal Oszkár, 1879. Budapest, izr.

55. Schlesinger Herbert, 1880. Budapest, izr.
56. Scholcz Aladár, 1880. Beszterczebánya, ág. h.
57. Scholtész György, 1876. Budapest, ág. h. ism.
58. Scholtz Tivadar, 1879. Budapest, ág. h.
59. Sterk Richard, 1879. Budapest, izr.
60. Stósz Frigyes, 1879. Czegléd, ág. h.
61. Tausig Hugó, 1879. Budapest, izr.
62. Vasvári Tibor, 1879. Budapest, izr.
63. Weichselbaum Béla, 1879. Budapest, izr.
64. Weisz Ödön, 1879. Budapest, ág. h.
65. Wolczynski Gusztáv, 1879. Pécs, ág. h. t. m.
66. Ziffer Dávid, 1879. Budapest, izr.
67. Zsigmondy Dezső, 1879. Budapest, ág. h.

IV. OSZTÁLY.

1. Böhm Ottó, 1878. Budapest, ág. h. t. m.
2. Breitenbach Vilmos, 1877. Drezda, ág. h.
3. Conrád Pál, 1878. Budapest, ev. ref.
4. Császár Károly, 1879. Budapest, ev. ref. ő. d.
5. Donáth Dezső, 1878. Budapest, izr.
6. Engel Dezső, 1878. Budapest, izr.
7. Faludy Lajos, 1878. Budapest, r. k.
8. Ferenczy Tibor, 1877. Budapest, ág. h.
9. Gaál Jenő, 1878. Hütteldorf, ev. ref.
10. Goldberger Leo, 1878. Budapest, izr.
11. Guszmann Adolf, 1879. Szefkerin, izr.
12. Hackenberger Lajos, 1878. Szarvas, ág. h. †
13. Hebelt Ede, 1879. Budapest, ág. h.
14. Hencz Jenő, 1877. Csurgó, ág. h.
15. Hörcher Gyula, 1878. Kecskemét, ág. h.
16. Horváth Vilmos, 1878. Kővágó-Eörs, ág. h. t. m.
17. Huszka Gyula, 1878. Csik-Tarcsa, ág. h.
18. Imling Alfons, 1878. Kassa, r. k.
19. Jamniczky Lajos, 1878. Budapest, r. k.
20. Juvelier Géza, 1879. Budapest, izr.
21. Kardeván Károly, 1878. Lőcse, ág. h t. m.
22. Kende Géza, 1878. Budapest, izr.
23. Kirchknopf Ferencz, 1878. Budapest, ág. h.
24. Kiss Árpád, 1878. Német-Bogsán, ev. ref.
25. Kolba Rezső, 1878. Arad, ág. h.
26. Kordina Károly, 1878. Bruck a/M. m., ág. h.
27. Krempels József, 1878. Budapest, ág. h.
28. Légrády Géza, 1878. Budapest, ág. h.
29. Légrády Otto, 1878. Budapest, ág. h.
30. Lehr József, 1877. Sár-Szt.-Lőrincz, ág. h. t. m.
31. Lendler Sándor, 1877. Makád, izr.
32. Lillits Milutin, 1876. Budapest, g. k. ism.
33. Mandel Elemér, 1878. Budapest, izr.
34. Mauthner Elemér, 1878. Budapest, izr.
35. Maurer Lajos, 1878. Budapest, ág. h.
36. Melczer Elemér, 1878. Budapest, ág. h.
37. Nagel Manó, 1877. Budapest, izr. ism.
38. Németh Sándor, 1877. Budapest, r. k.
39. Popella János, 1876. Budapest, ág. h.
40. Porgesz Jenő, 1877. Szt-István, izr.
41. Pósch Gyula, 1878. Budapest, ág. h.
42. Prossnitz Leo, 1878. Ujvidék, izr.
43. Robinson Gyula, 1877. Kompolt, ág. h.
44. Scholtz Géza, 1878. Budapest, ág. h. t. m.
45. Simon Lajos, 1877. Budapest, ág. h.
46. Sréter Andor, 1877. Csesztve, ág. h.
47. Sugár Ödön, 1878. Budapest, izr.
48. Szathmáry Arisztid, 1878. Budapest, ev. ref.
49. Szelényi Béla, 1877. Jászberény, ág. h.
50. Szenes Ede, 1878. Budapest, r. k.
51. Tolnay Iván, 1878. Budapest, ág. h.
52. Tepliczky Arpád, 1877. Liptó-Ujvár, r. k.
53. Tomcsányi Mór, 1878. Temesvár, ág. h.
54. Weinberger Samu, 1878. Kassa, izr.
55. Wolfner Siegfried, 1878. Bécs, izr.
56. Záborszky Vilmos, 1877. Sopron, ág. h.

Évközben kimaradt:

57. Müller Géza, 1877. Pécs, r. k.

Magántanuló:

58. Burchard-Bélaváry Aladár, 1878. Bécs, ág. h.

V. OSZTÁLY.

1. Adorján Dezső, 1877. Nagy-Károly, izr.
2. Alex Ernő, 1877. Budapest, ág. h. t. m.
3. Bartsch Pál, 1877. Budapest, ág. h.
4. Beimel Oszkár, 1877. Guta, izr.
5. Berczeli Harry, 1876. Budapest, ág. h.
6. Bogner Gyula, 1876. Nagyszombat, ág. h.
7. Boleman Béla, 1878. Selmecz, ág. h.
8. Brechtl Frigyes, 1877. S.-Tarján, ág. h.

9. Derencsay Rezső, 1878. Budapest, ág. h.
10. Décsei Manó, 1878. Budapest, izr.
11. Elischer Vilmos, 1877. Budapest, ág. h.
12. Fleischmann Miksa, 1877. Mélykút, izr.
13. Gasparetz Géza, 1876. Budapest, r. k.
14. Gerde Ödön, 1877. Budapest, izr.
15. Gomperz Fülöp, 1875. Budapest, izr.
16. Grosz Zsigmond, 1877. Udvard, izr.
17. Grossmann Gusztáv, 1877. Budapest, ev. ref.
18. Hertzka Róbert, 1878. Budapest, izr.
19. Ittzés Zsigmond, 1876. Csepreg, ág. h. ism. t. m.
20. Koch Vilmos, 1875, Nagy-Dorog, ág. h., t. m.
21. Konkoly-Thege Sándor, 1876. Komárom, ág. h.
22. Koós Ödön, 1877. Budapest, ág. h.
23. Kovács Jenő, 1877. Budapest, izr.
24. Krausz Emil, 1877. Sárbogárd, izr.
25. Leichtner Ottó, 1877. Veszprém, izr.
26. Mannheimer Olivér, 1878. Kecskemét, r. k.
27. Már Zoltán, 1876. Dános, ev. ref.
28. Mauthner Dezső, 1877. Budapest, izr.
29. Mekler Oszkár, 1877. Budapest, izr.
30. Müller Viktor, 1877. Bécs, izr.
31. Schöffer Ervin, 1877. Budapest, izr.
32. Schöller Károly, 1877. Sopron, r. k.
33. Segesváry Ferencz, 1877. Budapest, ev. ref.
34. Stern Lajos, 1876. Kisbér, izr.
35. Stojanovits Péter, 1877. Budapest, g. k.
36. Szőnyi Ernő, 1877. Budapest, ág. h., t. m.
37. Urbányi Henrik, 1877. Budapest, ág. h., t. m.
38. Vidor Alfréd, 1876. Budapest, izr.
39. Weisz Gyula, 1876. Budapest, izr.

Évközben kimaradt:

40. Glaise-Köhler Károly, 1878. Bécs, r. k.
41. Komjádi László, 1878. Budapest, izr.

VI. OSZTÁLY.

1. Bálint Ármin, 1875. Budapest. izr.
2. Debreczenyi Miklós, 1876. Sz.-Fehérv., ev. ref.
3. Drobni Géza, 1875. Aszód, ág. h. t. m.
4. Ehrlich Alajos, 1876. Dévaványa, izr.
5. Fleischmann Lajos, 1875. Assa-Kürth, izr.
6. Floryk Vilmos, 1874. Budapest, izr.
7. Galle Elek, 1875. Kalocsa, ág. h. t. m.
8. Gergelyi János, 1876. Hanusfalva, ág. h.
9. Greszler Jenő, 1876. Budapest, ág. h.
10. Henszelman Béla, 1876. Budapest, ág. h.
11. Hollerung Richard, 1876. Bécs, ág. h.
12. Kandó Gyula, 1877. Budapest, ev. ref.
13. Kont Jakab, 1875. New-York, izr.
14. Madarász Győző, 1876. Budapest, ág. h.
15. Nádosy Gábor, 1877. Budapest, ág. h.
16. Oszvald Lajos, 1876. Budapest, ág. h.
17. Sági Ferencz, 1874. Budapest, ág. h. t. m.
18. Schmahl János, 1876. Budapest, ág. h.
19. Schuchtár Albin, 1876. L.-Sz.-Miklós, ág. h.
20. Schütz Aladár, 1876. Budapest, izr.
21. Spitzer József, 1875. Budapest, izr.
22. Stein Sándor, 1875. Falu-Szemes, izr.
23. Szönyi Géza, 1876. Budapest, ág. h. t. m.
24. Weber Rezső, 1876. Budapest, ág. h. t. m.
25. Zimmermann Lajos, 1876. Budapest, ág. h.
26. Zückler Ármin, 1876. Budapest, ág. h.
27. Zwicker Géza, 1875. Budapest, izr.

Évközben kimaradt:

28. Gaylhoffer László, 1876. Puszta-Kürt, ág. h.

Magántanuló:

29. ifj. Vigyázó Sándor, 1876. Budapest, r. k.

VII. OSZTÁLY.

1. Andréka Károly, 1874. T.-Bicske, r. k.
2. Balassa Ödön, 1875. Budapest, ág. h. t. m.
3. Beliczay Endre, 1875. Budapest, ág. h.
4. Berger Arnold, 1874. Pobedin, izr.
5. Dancs Béla, 1873. T.-Sz.-Miklós, ág. h.
6. Elischer Gyula, 1875. Budapest, ág. h.
7. Frank Jenő, 1873. Tisza-Füred, izr.
8. Hilkene Fülöp, 1875. Uj-Verbász, ág. h.
9. Holländer Mór, 1875. Budapest, izr.
10. Hollefreund Béla, 1873. Budapest, ág. h. t. m.
11. Kaiser Vilmos, 1876. Gyöngyös izr.
12. Kilián Ernő, 1875. Budapest, r. k.
13. Kohn Dezső, 1873. Csonoplya, izr.
14. Kohner Jenő, 1876. Budapest, izr.
15. Komlós Arthur, 1876. Baja, izr.
16. Kun Tibor, 1875. Budapest, r. k.
17. Melczer Lajos, 1875. Budapest, ág. h. t. m

18. Müller Izidor, 1874. Békés-Csaba, izr.
19. Müller Leo, 1876. Budapest, izr.
20. Müller Samu, 1873. Német-Boly, izr.
21. Neuwirth Zsigmond, 1874. Csacza, izr.
22. Rosenthal Jenő, 1876. Békés-Csaba, izr.
23. Schreyer Jenő, 1875. Budapest, izr.
24. Sedgyó Rezső, 1873. Budapest. ág. h. ism.
25. Sipiczky Pál, 1872. Csik-Tarcsa, ág. h.
26. Steinacker Harold, 1875. Budapest, ág. h.
27. Veigelsberg Victor, 1875. Budapest, izr.
28. Wilheim Ernő, 1875. Lengyeltóti, izr.
29. Wladár Győző, 1874. Sámsonháza, ág. h.

Magántanuló:

30. Richter Gedeon, 1872, Ecséd, izr.

VIII. OSZTÁLY.

1. Balogh József, 1874. Budapest, ág. h.
2. Bathó Lajos, 1874. Komárom, ev. ref.
3. Burchard Bélaváry Pál, 1873. Budapest, ág. h.
4. Büchler Jenő, 1875. Török-Kanizsa, izr.
5. Dallgó Rezső, 1874. Budapest, ág. h. t. m.
6. Farkas Géza, 1874. Budapest, r. k.
7. Frank Otto, 1873. Rozsnyó, ág. h. t. m.
8. Fröhlich János, 1873. Budapest, ág. h. t. m.
9. Gally János, 1874. Budapest, ág. h.
10. Goldberger Antal, 1874. Budapest, izr.
11. Hirsch Miksa, 1873. Budapest, izr.
12. Horn Gyula, 1873. Budapest, ág. h.
13. Horváth Lajos, 1874. Budapest, ág. h.
14. Jónás Géza, 1874. Kisbér, ág. h. t. m.
15. Knuth Károly, 1874. Budapest, ág. h.
16. Krausz Oszkár, 1873. Budapest, izr.
17. Maier Béla, 1873. Temesvár, ág. h.
18. Mautner Aladár, 1874. Budapest, izr.
19. Nádosy Gergely, 1874. Budapest, ág. h.
20. Neumann Zsigmond, 1872. Pécs, ág. h.
21. Pigler Lipót, 1874. Budapest, ág. h.
22. Pollák Géza, 1874. Budapest, izr.
23 Reusz Andor, 1874. Budapest, ág. h.
24. Scholtz János, 1873. Budapest, ág. h.
25. Schranz János, 1874. Bpest, ág. h. t. m.
26. Schubert Frigyes, 1874. Budapest, ág. h.
27. Sztehlo Gyula, 1875. Stoósz, ág. h. t. m.
28. Thein Zsigmond, 1874. Bécs, izr.
29. Tolnay Pál, 1875. Budapest, ág. h.
30. Winter Lajos, 1873. Jászváros, ág. h.
31. Wittchen Lajos, 1874. Budapest, ág. h.
32. Zimmermann Károly, 1874. Bpest, ág. h.

Magántanulók:

33. Brünauer Ignácz, 1874. Aszód, izr.
34. Dever Károly, 1871. Lubella (Liptó) r. k.
35. Vigyázó Ferencz, 1873. Hietzing, r. k.

TANSZEREK.

I. KÖNYVTÁR.

Az 1891/92-iki tanévben a főgymnasium könyvtára szaporodása következő volt:

Vétel útján megszereztettek:

1. Folyóiratok.

1. *Evangelikus Egyház és Iskola*, szerk. Trsztyénszky Ferencz.
2. *Protestans Egyházi és Iskolai Lap*, szerk. Szőts Farkas.
3. *Budapesti Szemle*, szerk. Gyulai Pál.
4. *Egyetemes Philologiai Közlöny*, szerk. dr. Némethy Géza és dr. Petz Gedeon.
5. *Magyar Nyelvőr*, szerk. Szarvas Gábor.
6. *Századok*, szerk. Szilágyi Sándor.
7. *Deutsche Rundschau*, szerk. Rodenberg Gyula. Berlin, Paetel.
8. *Deutsche Rundschau für Geographie und Statistik*, szerk. Umlauft Frigyes, Bécs, Hartleben.
9. *Literarisches Centralblatt*, szerk. Zarncke E., Lipcse, Avenarius.
10. *Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik*, szerk. dr. Fleckeisen A. és Masius H. Lipcse, Teubner.
11. *Philosophische Monatshefte*, szerk. dr. Natorp P. Lipcse, Koschny.
12. *Repertorium für Experimental-Physik*, szerk. Carl F., München, Oldenbourg.
13. *Revue des deux Mondes*, Paris.
14. *Zeitschrift für das Gymnasialwesen*, szerk. Kern H. és Müller H. J., Berlin, Weidmann.
15. *Zeitschrift für den mathematischen und naturwiss. Unterricht*, szerk. Hoffmann S. C. V. Lipcse, Teubner.
16. *Zeitschrift für oesterreich. Gymnasien*, szerk. Hartel W. és Schenkl R., Bécs, Gerold.

2. Tudományos művek:

1. *Lyon, Dr. Otto,* Handbuch der deutschen Sprache für höhere Schulen; 1. Th. 3-te Aufl. 2. Th. 2-te Aufl. Leipzig, 1890/91. Teubner.
2. *Lübker, Friedrich,* Reallexicon des klassischen Alterthums für Gymnasien. 7-te verb. Aufl., herausgegeben von Prof. Dr. Max Erler. Leipzig, Teubner, 1891.
3. *Gardthausen, W.,* Augustus und seine Zeit. I. Th. I. Bd., II. Th. I. Bd. Leipzig, 1891, Teubner.
4. *Gróf Széchenyi István levelei.* A m. t. Akadémia megbizásából összegyüjtötte *Majláth Béla* 1—3. k. Budapest, Athenæum, 1889/91.
5. *Kazinczy Ferencz levelezése.* A m. t. Akadémia irodalomtörténeti bizottsága megbizásából közzé teszi dr. Váczy János. 1. 2. k. Budapest, Akadémia, 1890/91.
6. *Maudsley, Henry,* La pathologie de l'esprit. Traduit de l'anglaise par le dr. Germont. Paris, Germer Baillière et Cie 1883.
7. *Fustel de Coulanges:* Az ókori község, fordította *Bartal Antal.* Budapest, 1883, Akadémia.
8. *Boissier Gaston,* Archæologiai séták. Róma és Pompei. Franczióból fordította dr. Molnár Antal. Budapest, 1883, Akadémia.
9. *Villemain,* Pindar szelleme és a lantos költészet. Franczióból fordította Csiky Gergely. Budapest, 1887, Akadémia.
10. *Thierry Amadée,* A római birodalom képe. A m. t. Akadémia megbizásából az eredeti hetedik kiadás után fordította dr. Csiky Kálmán. Budapest, 1881, Akadémia.
11. *Thierry Amadée,* Elbeszélések a rómaiak történetéből az V. században. Sz. Jeromos. A franczia eredetiből a harmadik kiadás után fordította dr. Öreg János. Budapest, 1888, Akadémia.
12. *Thierry Amadée,* Elbeszélések a rómaiak történetéből. Aranyszáju sz. János és Eudoxia császárné. A franczia eredetiből fordította dr. Öreg János. Budapest, 1887, Akadémia.
13. Allgemeine Weltgeschichte von *Th. Flathe, G. F. Herzberg, F. Justi, J. v. Pflugk-Hartung, W. Philippson.* VI. Bd. Geschichte des Mittelalters von Hans Prutz. III. Theil. Berlin, Grote, 1891.
14. Allgemeine Weltgeschichte von *Th. Flathe, G. F. Herzberg, F. Justi, J. v. Pflugk-Hartung, W. Philippson.* XII. Bd. Die neueste Zeit von Th. Flathe. 3. Th. Berlin, Grote, 1892.
15. *Bodnár Zsigmond,* A magyar irodalom története, I. k. Budapest, Singer és Wolfner, 1891.

16. *Ribbeck Otto,* A római költészet története. Fordította Csiky Gergely. 1. 2. k. Budapest, 1891. Akadémia.
17. *Dante Alighieri,* A Purgatorium. Fordította Szász Károly. Budapest, 1891. Akadémia.
18. *Paul Jeanet,* A politikai tudomány története az erkölcstanhoz való viszonyában. Fordította Lőrincz Béla. I. k. Budapest, 1891. Akadémia.
19. *Bellermann L.,* Schillers Dramen. Zweiter Theil. Berlin, Weidmann, 1891.
20. *Herzog, Ernst,* Geschichte und System der römischen Staatsverfassung. 2. Bd. 2. Abth. Leipzig, Teubner, 1891.
21. *Anjoukori okmánytár.* A m. t. Akadémia tört. bizotts. megbizásából szerk. Nagy Imre. 6. k. Budapest, 1891. Akadémia.
22. *Schliemann Henrik* ásatásai Troja, Tiryns, Mykéne, Orchomenos és Ithakában .... előadja dr. Schuchhardt Károly. Fordította dr. Öreg János ... az eredetivel összehasonlította dr. Hampel József. Budapest, 1892. Akadémia.
23. *Jahrbuch der Naturwissenschaften* 1891—1892. Unter Mitwirkung von Fachmännern herausgegeben von Dr. Max Wildermann. Freiburg i/Br. Herder, 1892.
24. *Emanuel Geibels* gesammelte Werke. 1—8. Bd. Zweite Auflage. Stuttgart, Cotta, 1888.
25. *Magyar nyelvtörténeti Szótár* a legrégibb nyelvemlékekből a nyelvujításig. A m. t. Akadémia megbizásából szerk. Szarvas Gábor és Simonyi Zsigmond. III. k. 1—8. f. Budapest, Hornyánszky, 1891/92.
26. *Csecsetka Samuel,* Magyarhoni evangelikus egyházjogtan. 5—7. füzet. Pozsony, szerző sajátja, 1891.
27. *Az osztrák-magyar monarchia* irásban és képben. Kiadja a m. kir. államnyomda; Budapest, Révay testvérek bizománya. 1891/92. 132—151. f.
28. *Encyklopaedie der Naturwissenschaften.* Erste Abth. 66—67. L. Zweite Abth. 66—70. L. Dritte Abth. 10—11. L. Breslau, Trewendt, 1891/92.
29. *Unser Wissen von der Erde.* Allgemeine und specielle Erdkunde. Herausgegeben unter Mitwirkung hervorragender Fachmänner von Alfred Kirchhof. Lief. 144—156. Prag, Tempsky, 1891/92.
30. *Magyar tudományos akadémiai Almanach* polgári és csillagászati naptárral, 1892-re. Budapest, Akadémia, 1892.
31. *Wundt, Wilhelm,* Philosophische Studien, VII. Bd. 2—4. H. VIII. Bd. 1. H. Leipzig, Engelmann. 1891/92.

32. *Archaeol. Értesítő*, szerk. Hampel József. XI. k. 4. 5. f. XII. k. 1. 2. 3. f. Budapest, Akadémia, 1891/92.
33. *Értekezések a mathematikai tudományok köréből*, szerk. Szabó József. XIV. k. 5. sz. Budapest, 1891. Akadémia.
34. *Értekezések a társad. tudom. köréből*, szerk. Pauer Imre, XI. k. 5. sz. Budapest, 1891. Akadémia.
35. *Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből*, szerk. Gyulai Pál, XV. k. 10. sz. Budapest, 1891. Akadémia.
36. *Értekezések a történeti tudom. köréből*, szerk. Pauer Imre, XV. k. 1—4. sz. Budapest, 1891. Akadémia.
37. *Értekezések a természettud. köréből*, szerk. Szabó József. XXI. k. 1—4. Budapest, 1891. Akadémia.
38. *A m. t. Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek*, szerk a főtitkár. VI. k. 14. 15. sz. VII. k. 1. sz. Budapest, 1891. Akadémia.
39. *Mathematikai és természettudományi Közlemények*, szerk. Lengyel Béla. XXIV. k. 8. 9. 10. sz. Budapest, 1891. Akadémia.
40. *Mathematikai és természettudom. Értesítő*, kiadja a m. t. Akadémia, szerk. König Gyula, IX. k. 7. 8. 9. f. X. k. 1—5. f. Budapest, 1891. Akadémia.
41. *Nyelvtudományi Közlemények*, kiadja a m. t. Akadémia nyelvtud. bizottsága. szerk. Budenz József. XXII. k. 3. 4. f. Budapest, 1891. Akadémia.
42. *Irodalomtörténeti Közlemények*, szerk. Ballagi Aladár. I. évf. 2—4. f. II. évf. 1. f. Budapest, 1891/92. Akadémia.
43. *Perez B.*, Le caractère de l'enfant à l'homme. Paris, Alcan, 1892.

II. TERMÉSZETRAJZI GYŰJTEMÉNY.

Ajándékok: Dr. Elischer Gyula úrtól: egy kősó kristály-csoport, dr. Roszner Aladár úrtól 25 drb górcsövi præparatum, Grosz Ármin úrtól 1 drb Ardea nycticorax, kitömve.

EGYLETEK.

I. *Az Arany János-kört* ez idén is Góbi Imre tanár vezette. A kör tisztviselői voltak: Scholtz János első titkár, Farkas Géza másodtitkár, Goldberger Antal harmadtitkár, Schranz János pénztáros, Pigler Lipót főkönyvtáros, valamennyien VIII. oszt. tanulók. A tagok száma 90.

A kör alakuló gyűlését 1891 szept. 19-én tartotta meg. Rendes üléseinek száma 19, melyeken együtt véve 25 dolgozat, ugyanannyi bírálat és 30 szavalat képezte a napi rend tárgyát. A kör megünnepelte márczius 15-ikét s előkészületeket tett a szokásos Arany-ünnepre. Az utóbbi azonban a vezető tanár súlyos és hosszas betegsége következtében elmaradt. A márczius 15-iki ünnep előtt tartott szavalati versenyen Melczer Lajos (VII), Schranz János (VIII) és Thein Zsigmond (VIII) nyert díjat; a pályamunkák közül Mautner Aladár két szépirodalmi dolgozata és Scholtz János egy értekezése nyerte el a pályadíjat. A tervezett Arany-ünnep előtt szintén volt versenyszavalás és pályázat; a szavalásban Melczer Lajos (VII) és Schreyer Jenő (VII) lett nyertes, a pályaművek közül méltóságos Burchard Bélaváry Konrád úr 2 aranynyi jutalma Mautner Aladár (VIII) két prózai dolgozatának, a kör díja (1 arany) Scholtz János (VIII) ódájának ítéltetett oda. A juniusi pályázat eredménye az évzáró ünnepen fog kihirdettetni.

A kör könyvtára gyarapodott 32 kötettel. A könyvtár áll ez idő szerint 793 kötetből és 50 füzetből.

A kör alaptőkéje 3 darab magyar földhitelint. $4^1/_2$-os, egyenként 100 frtos záloglevélben van elhelyezve. A pénztári kimutatás szerint az idei *bevétel:* 161 frt 55 kr és 2 db arany; *a kiadás:* 121 frt 46 kr és 2 db arany; *maradék:* 40 frt 9 kr.

II. *A főgymnasiumi segélyzőegyesület.* Az egyesületnek bevételei ezek voltak: A múlt évről maradt vagyon 4337 frt 51 kr, tagdíjak és apróbb adományok 267 frt 50 kr, kamatok 202 frt 41 kr,

a pesti hazai első takarékpénztár nagylelkű adománya 100 frt, a III. osztály néhány tanulója által rendezett színelőadás jövedelme 14 frt. Az összes bevétel volt 4921 frt 42 kr.

Az egyesületnek kiadásai ezek: beiratási díj és tandíj 96 frt, vizsgadíj és bizonyítványpénz 16 frt 30 kr, ösztöndíjak 70 frt, iskolai könyvekre 162 frt 80 kr, könyvek kötése 7 frt 10 kr, füzetek és rajztömbök 81 frt 25 kr, apróbb kiadások 4 frt 82 kr. Az összes kiadás 438 frt 27 kr.

Ebben az iskolai évben a vagyon 145 frt 64 krral nagyobbodván, az egyesületnek jelenlegi vagyona 4483 fr 15 kr.

III. *A főgymnasium dal- és zeneegyesülete.* Főgymnasiumunk ezen egyesülete a lefolyt évben 140 tagot számlált. Vagyona 756 frt 22 kr. Több dal szereztetett be. 1892 márczius hó 4-dikén nyilvános hangversenyt rendezett, melyben Schweida Elvira kisasszony, a mainzi operaház tagja s Tollagi Adolf, a népszinház s a nemzeti zenede több tagja működtek közre. A hangverseny tiszta jövedelme 371 frt 33 krt tett, mely összegből a dal- és zeneegyesület 227 frt 33 krt a tanári árvapénztár javára adományozott, a hátra levő összeget pedig saját czéljaira fordította. Felülfizetések a hangverseny alkalmával a következő hölgyektől és uraktól folytak be: Burchard-Bélaváry Konrád 13 frt, Králik Lajos 7 frt, Tolnay Lajosné 7 frt, Juhos Gyula 5 frt, Saxlehner Andrásné 4 frt, Reusz Henrikné 4 frt, Schubert Ármin 4 frt, Stern Ábrahám 3 frt, Czigly János 3 frt, özv. Zimmermann Frigyesné 3 frt, dr. Pözel János 3 frt, Knuth Károlyné 3 frt, Trebits L. 3 frt, báró Podmaniczky Frigyes 3 frt, Glatz Henrik 3 frt, Dániel Ernő 2 frt, Pigler Lipótné 2 frt, Koller Gyuláné 2 frt, Busbach Péter 2 frt, Fabiny Teofil 2 frt, dr. Schreyer Jakab 2 frt, Flesch Mór 2 frt, Péchy Tamás 2 frt, Scholtz Róbert 2 frt, N. N. 2 frt; Lux Ede 2 frt, Török Béla 1 frt, Nádossy Kálmán 1 frt, Balogh Pál 1 frt, Horn C. G. 1 frt, Phœnix biztosító társaság 1 frt, özv. Vetsey Sándorné 5 frt. Azonkívül Chmel zongorakereskedő úr a zongorát, Stephani Lajos úr a gázvilágítást engedte át díjtalanúl a hangversenyre, Gregersen Guldbrandt úr pedig a saját költségén állíttatta fel a pódiumot. — Fogadják ezen nemes emberbarátok ezen helyen is őszinte köszönetünket.

IV. *Ifjusági könyvtár.* Az ifjusági könyvtár áll 614 kötetből; a gyarapodás a múlt évhez képest 30 kötet. Ez utóbbi összeghez könyvek adományozásával hozzájárultak: a tanári testület, továbbá

Abeles Ede, Hirsch Albert, Kornfeld György, Kutassy Ágoston, Mansfeld Ottó III., Csipkay Andor, Hirschfeld Jenő, Kellner László, Kormos Tivadar, Ney Dezső, Widder Ferencz és Zolnay Jenő I. oszt. tanulók. — A nagytiszteletü presbyterium 53 frt 40 krt adományozott elrongyolódott és hiányos könyveknek újakkal való kicserélésére. — Könyvet kivett 1165 tanuló.

Kimutatás az 1891/92-diki iskolai év végén tartott érettségi vizsgálatról.

A szóbeli vizsgálat ideje	Rendes tanuló jelentkezett	Magántanuló jelentkezett	Irásbelihez nem bocsáttatott	Irásbeli vizsgát tett	Szóbeli vizsgához bocsáttatott	Érettnek itéltetett: jelesen	Érettnek itéltetett: jól	Érettnek itéltetett: egyszerüen	Megbukott	pályát választott: Theol.	Jogi	Orvosi	Bölcs szeti	Technikai	Művészi	Kereskedői	Gazdászati	Katonai	Erdészeti
Junius 1. 2. 3.	32	1	2	30	28	4	11	11	2	1	4	9	—	7	1	—	5	1	2
										30									

Figyelmeztetés.

Az 1892/93-diki iskolai évre a beiratások az I. a. és b. osztályokba *augusztus 30-dikán csakis protestáns,* augusztus 31-dikén *más vallásuak* számára is fognak történni. Minden ujonnan jövő tanuló beiratáskor a *keresztelő levelet,* illetőleg születési okmányt, valamint *himlőoltási bizonyítványt* köteles felmutatni (a 12 éven felüliek a második oltásról is).

A javító vizsgálatok szeptember 1-én fognak megtartatni.

VALLÁS- ÉS TANÜGYI KÖNYVTÁR ÉS MÚZEUM